

स्वास्थ्य संस्था दर्ता, अनुमती तथा नविकरण
सम्बन्धि निर्देशिका संख्या-३, २०७६

नगरकार्यपालिकाबाट स्वीकृत मिति : २०७६/०४/२९

धरान उपमहानगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
१ न. प्रदेश, नेपाल

स्वास्थ्य संस्था दर्ता, अनुमती तथा नविकरण सम्बन्धी निर्देशिका, २०७५

प्रस्तावना :

आमनागरिकलाई सर्वसुलभ र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न प्रयोजनका लागि प्रचलित कानून बमोजिम सरकारी, निजी, सामुदायिक, गैरसरकारी वा सहकारी स्तरमा स्थापना हुने स्वास्थ्य संस्थाका सेवा विस्तार, स्तरबृद्धि, स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्दा पालन गर्नु पर्ने मापदण्ड तथा स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन दर्ता र अनुमतिप्रदान गर्ने प्रकृत्यालाई सरल, सहज, व्यवस्थित तथा प्रभावकारी बनाइ स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न वाञ्छनीयभएकोले, धरान उप-महानगरपालिकाको प्रशासकिय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०७४को दफा ४ बमोजिमकोअधिकार प्रयोग गरी धरान उप-महानगरपालिकाले देहायका निर्देशिकाबनाएको छ ।

परिच्छेद १ प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :(१) यस निर्देशिकाको नाम “स्वास्थ्य संस्था दर्ता, अनुमती तथा नविकरण मापदण्ड सम्बन्धी निर्देशिका, २०७५” रहेको छ ।

(२) यो निर्देशिका धरान उप-महानगरपालिको नगर कार्यपालिकाका बैठकबाट स्वीकृत भएको मितिदेखि लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकामा,-

(क) “अनुगमन समिति” भन्नाले अनुसूची १ मा उल्लेखित अनुगमन समिति सम्झनु पर्छ ।

(ख) “अनुमति प्रदान गर्न निकाय” भन्नाले दफा ५ मा उल्लेखित अनुमति प्रदान गर्ने निकाय सम्झनु पर्छ ।

(ग) “अस्पताल” भन्नाले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्यले प्रचलित कानून बमोजिम संस्थापितसरकारी अस्पताल, निजी अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, सामुदायिक अस्पताल,गैरसरकारी अस्पताल वा सहकारी अस्पताल सम्झनु पर्छ र सो शब्दले शिक्षण अस्पताल समेतलाई जनाउँछ ।

(घ) “आयुर्वेद अस्पताल” भन्नाले आयुर्वेद चिकित्सा पद्धतिमा आधारित भई स्वास्थ्य सेवाप्रदान गर्ने स्वास्थ्य संस्था सम्झनु पर्छ र सो शब्दले आयुर्वेद चिकित्सा पद्धतिबाट उपचार गर्ने गरी सञ्चालन गरिएका अस्पताल, नर्सिङ होम, पञ्चकर्म अस्पताल समेतलाई जनाउँछ ।

(ड) “कन्सल्टेन्ट” भन्नाले सम्बन्धित विषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्नातकोत्तर उपाधि डिग्री वा डिप्लोमा प्राप्त गरेका वा तोकिए बमोजिमका विशेषज्ञ तालीम प्राप्तगरी सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता भएको विशेषज्ञ चिकित्सकसम्भन्नु पर्छ ।

(च) “गैरसरकारी अस्पताल” भन्नाले मुनाफा रहित उद्देश्यले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने प्रयोजनका लागि प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भै अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्ने अनुमति प्राप्त अस्पताल सम्भन्नु पर्छ ।

(छ) “डाइग्नोस्टीक सेन्टर” भन्नाले निदानात्मक सेवाहरु जस्तै प्रयोगशाला सेवा, रेडियोइमेजिङ जस्ता सेवाहरु प्रदान गर्ने कानून बमोजिम दर्ता भई स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्ने संस्थालाई सम्भन्नु पर्छ ।

(ज) “निजी अस्पताल वा नसिङ्गहोम” भन्नाले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्यले प्रचलित कम्पनी कानून बमोजिम संस्थापना भई अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त निजी अस्पताल वा नसिङ्गहोम सम्भन्नु पर्छ ।

(झ) “पोली क्लिनिक” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई एक स्थानबाट कम्तिमा पाँच वटा सेवा जस्तै बहिरङ्ग सेवा, प्रयोगशाला, रेडियो इमेजिङ्ग, फिजीयोथेरापी,परिवार नियोजन, खोप सेवा आदि जस्ता बहुसेवा उपलब्ध गराउने संस्थालाई सम्भन्नु पर्छ ।

(ञ) “भवन संहिता” भन्नाले **भवन ऐन, २०५५** को दफा ३ को उपदफा (२) बमोजिम नेपाल सरकारबाट स्वीकृत राष्ट्रिय भवन संहिता सम्भन्नु पर्छ ।

(ट) “भवन निर्माण मापदण्ड” भन्नाले **भवननिर्माण सम्बन्धी मापदण्ड, २०६४** सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले धरान उप-महानगरपालिकाको तहबाट जारी भएको भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्ड तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी भवनका लागि छुट्टै मापदण्ड नभएको स्थानका हकमा **अनुसूची २ मा** उल्लेखित भवन निर्माण मापदण्ड समतेलाई जनाउँछ ।

(ठ) “मन्त्रालय” भन्नाले नेपाल सरकार, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय सम्भन्नु पर्छ ।

(ड) “प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना” भन्नाले प्रदेशमा रहने स्वास्थ्य क्षेत्र हेर्ने मन्त्रालय,विभाग,निर्देशनालय र जिल्ला कार्यालय सम्भन्नु पर्छ ।

(ढ) उप-महानगरपालिकाकाभन्नाले धरान उप-महानगरपालिका सम्भन्नु पर्छ ।

(ण) “शिक्षण अस्पताल” भन्नाले चिकित्सा विज्ञानका विषयमा अध्यापन गर्ने उद्देश्य लिई प्रचलित कानून बमोजिम स्थापना भई स्वास्थ्य सम्बन्धी सेवा समेत प्रदान गर्नका लागि अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट अनुमति प्राप्त शिक्षण अस्पताल सम्भन्नु पर्छ ।

(त) “सरकारी अस्पताल” भन्नाले नेपाल सरकारको पूर्ण वा आंशिक स्वामित्व रहने गरी सार्वजनिक हितका लागि स्थापना भएको वा हुने स्वास्थ्य सेवा प्रदायक अस्पताल सम्भन्नु पर्छ ।

स्पष्टीकरण : यस खण्डका प्रयोजनका लागि “आंशिक स्वामित्व” भन्नाले नेपाल सरकारको कम्तीमा एकाउन्त प्रतिशत लगानीलाई सम्भन्नु पर्छ ।

(थ) “सहकारी अस्पताल” भन्नाले सहकारीका सिद्धान्त बमोजिम सदस्य समेतलाई स्वास्थ्य सेवा दिने उद्देश्यले सहकारी ऐन, २०४८ बमोजिम दर्ता भै अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्ने अनुमति प्राप्त अस्पताल सम्भन्नु पर्छ ।

(द) “सामुदायिक अस्पताल” भन्नाले सम्बन्धित सरकारी निकायमा संस्था दर्ता भई समुदायकै लगानी र व्यवस्थापनमा संचालन हुने गरी मुनाफा रहित उद्देश्य लिई अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्ने अनुमति प्राप्त अस्पताल सम्भन्नु पर्छ ।

(ध) “स्वास्थ्य क्लिनिक” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई कुनै पनि व्यक्तिलाई स्वास्थ्य सम्बन्धी जाँच गर्न, उपचार सम्बन्धी आवश्यक परामर्श गर्न एक स्थानबाट पाँचवटा भन्दा कम सेवा जस्तै बहिरङ्ग सेवा, प्रयोगशाला, रेडियो इमेजिङ्ग, फिजीयोथेरापी,परिवार नियोजन, खोप सेवा जस्ता सेवा उपलब्ध गराउने संस्थालाई सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले निजी क्लिनिक तथा वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवा तथा आयुर्वेद तथा पञ्चकर्म क्लिनिकसमेतलाई जनाउँदछ ।

(न) “स्वास्थ्य संस्था” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्ने अनुमति प्राप्त अस्पताल, शिक्षण अस्पताल,अस्पताल तथा अनुसन्धान केन्द्र, पोली क्लिनिक, स्वास्थ्य क्लिनिक, प्रयोगशाला,रेडियो इमेजिङ्ग जस्ता सेवाहरु सञ्चालन गर्ने संस्था सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले आयुर्वेद तथा वैकल्पिक अस्पताल,डेन्टल क्लिनिक तथा अस्पताल समेतलाई जनाउँछ ।

परिच्छेद २ स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन तथा गुणस्तर सम्बन्धी व्यवस्था

३. स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन :

(१) यस निर्देशिका बमोजिम अनुमति नलिई कसैले पनि स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्नु हुदैन ।

(२) स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो उद्देश्य र क्षमता अनुसार अनुमति प्रदान गर्न निकायबाट अनुमतिलिई देहायका सेवामा समुचित व्यवस्था गरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न सक्नेछ :-

- (क) आकस्मिक सेवा,
- (ख) बहिरंग सेवा,
- (ग) अन्तरंग सेवा,
- (घ) निदानात्मक सेवा -प्रयोगशाला, रेडियो इमेजिङ आदि,
- (ङ) शल्यक्रिया सेवा,
- (च) सघन उपचार सेवा
- (छ) प्रबद्धनात्मक तथा प्रतिरोधात्मक सेवा,
- (ज) प्राथमिक उपचार तथा परामर्श सेवा
- (झ) विशेषज्ञ सेवा,
- (ञ) फार्मसी सेवा,
- (ट) रक्त सञ्चार सेवा,
- (ठ) फिजियोथेरापी सेवा,
- (ड) शवगृह व्यवस्था,
- (ढ) अस्पताल व्यवस्थापन,
- (ण) वातावरण व्यवस्थापन,
- (त) स्वास्थ्य संस्थाबाट निष्काशित फोहरमैला व्यवस्थापन ।

४. गुणस्तर सुनिश्चितता सम्बन्धी मापदण्ड :

(१) स्वास्थ्य संस्थाले दफा ३ बमोजिमका स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्दा देहायका गुणस्तरका सुनिश्चितता गर्नुको साथै देहायमा उल्लेखित मापदण्डहरूको समेतपालना गरेको हुनु पर्नेछ :-

(क) बहिरंग विभागमा आउने विरामीको चापका आधारमा विरामी दर्ता, विशेषज्ञ परामर्श, निदानात्मक सेवाहरू र औषधि कक्षमा छिटो छरितो सेवा दिन व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(ख) स्वास्थ्य संस्थामा विश्व स्वास्थ्य संगठनले निर्धारण गरेको मापदण्ड बमोजिम संक्रमण नियन्त्रण (Infection Prevention) को व्यवस्था हुनु पर्नेछ र सो को नियमित र प्रभावकारी अनुगमन गर्नु पर्नेछ ।

- (ग) स्वास्थ्य संस्थाले विभिन्न इकाईबाट प्रदान गर्न स्वास्थ्य सेवाहरु स्तरीय रुपमा सञ्चालन गर्न कार्य सञ्चालन निर्देशिका (Standard Operating Manual) तयारगरी लागू गर्नु पर्नेछ ।
- (घ) स्वास्थ्य संस्थाले बहिरङ्ग सेवा प्रदान गर्न विशेषज्ञ चिकित्सक वा अन्य चिकित्सकहरु उपलब्ध हुने समय तालिका (दिन र बार खुल्ने गरी) सवैले देख्ने ठाउँमा राखिएको हुनु पर्नेछ ।
- (ङ) स्वास्थ्य संस्थाले उपलब्ध गराउने भनिएको विशेषज्ञ सेवा सम्बन्धित विशेषज्ञ चिकित्सकबाट प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (च) विरामीले आफूले सेवा लिन चाहेको चिकित्सकबाट सेवा लिन पाउने व्यवस्था सुनिश्चित गर्नु पर्नेछ ।
- (छ) विरामी वा विरामीको रेखदेख गर्ने व्यक्तिलाई रोग र उपचार पद्धति बारे स्पष्ट जानकारी दिने व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (ज) अस्पताल परिसर तथा सेवा दिने कक्षहरु नियमितरुपमा सफा सुगन्ध राखिएको हुनु पर्नेछ ।
- (झ) सवैले देख्ने स्थानमा उजुरी पेटिका राखिएको हुनु पर्नेछ ।
- (ञ) जनगुनासो व्यवस्थापनका लागि गुनासो सुन्ने अधिकारी तोक्यो जनगुनासो तथा पर्न आएका उजुरी समाधान गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ । साथै समाधान हुन नसक्ने भएमा सो को कारण सम्बन्धित व्यक्तिलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ ।
- (ट) विरामीले संस्थाबाट सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने शुल्क, प्रकृया तथा अवधि समेत खुलाएको विरामी बडापत्र (Patient Charter) अस्पतालको अग्र भागमा देखिने गरी राख्नु पर्नेछ र सोही अनुरूप सेवाको सुनिश्चितता गर्नु पर्नेछ ।
- (ठ) अस्पतालमा आउने विरामीलाई आवश्यक पर्ने जानकारी गराउने सोधपुछ वा सहायताकक्षको व्यवस्था गरी सेवाग्राहीलाई आवश्यक जानकारी दिने व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ । पन्ध्र शैया वा सो भन्दा बढी क्षमताका अस्पतालहरुले सामाजिक सेवा इकाईको अनिर्वाय व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (ड) सेवा प्रदायक चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीहरुको सुरक्षाको लागि विभिन्न सरुवा रोगविरुद्धको खोप तथा व्यक्तिगत सुरक्षा व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (ढ) हरेक स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत कर्मचारीहरुको सेवा शर्त सम्बन्धी विनियम बनाएको हुनु पर्नेछ ।
- (ण) स्वास्थ्य संस्थाले नेपाल सरकारबाट सञ्चालित सेवा वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा नेपालसरकारले तोकेको प्रोटोकल/मापदण्ड/निर्देशिका अनिर्वाय रुपमा पालना गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (त) अस्पतालले चौबीस घण्टा चिकित्सक तथा दक्ष स्वास्थ्य कार्यकर्ताबाट आकस्मिक सेवादिने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।

- (थ) अस्पतालमा रहेको आकस्मिक शैया क्षमताका आधारमा चिकित्सक तथा अन्यस्वास्थ्यकर्मीको व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (द) आकस्मिक विभागबाट बिरामी भर्ना गर्न, रिफर गर्न बिरामीको रेफरल प्रकृया र बिरामीसार्ने पद्धति स्पष्ट परिभाषित भएको हुनु पर्नेछ ।
- (ध) अस्पतालमा उपचारको लागि आउने विपन्न, असहाय, बेवारिसे बिरामीका लागि कुलशैयाका दश प्रतिशत शैया छुट्ट्याइ निःशुल्क उपचार अनिवार्य रूपमा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (न) खण्ड (घ) बमोजिमउपलब्ध गराएका उपचार सेवाका अभिलेख राखी धरान उप-महानगरपालिकाका स्वास्थ्यमहाशाखा र स्वास्थ्यसंस्था रहेको वडा कार्यालयमा सो को प्रतिवेदन मासिक रूपमा पठाउनु पर्नेछ ।
- (प) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गरिने भवन र अन्य पूर्वाधार भवन संहिता र सम्बन्धितक्षेत्रको भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्ड अनुरूप हुनु पर्नेछ ।
- (फ) अस्पतालले विपद् व्यवस्थापनका कार्य योजना बनाएको हुनु पर्नेछ । सो कार्यका लागि सम्पर्क व्यक्ति तोकि सो को जानकारी धरान उप-महानगरपालिकाका स्वास्थ्यमहाशाखा र स्वास्थ्य संस्था रहेको वडा कार्यालयमा दिनु पर्नेछ ।
- (ब) अस्पतालले सूचना अधिकारी तोकनु पर्नेछ ।
- (२) अस्पतालले प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरलाई सुनिश्चितता प्रदान गर्ने राष्ट्रिय तथाअन्तराष्ट्रिय गुणस्तर चिन्ह लिन अस्पताललाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

परिच्छद ३
स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन अनुमति प्रक्रिया :

५. स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान गर्ने निकायहरु : (१) देहाय बमोजिमको स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, सेवा विस्तार वा स्तरोन्नति गर्न देहायका निकायले अनुमति दिन सक्नेछ :-

(क) स्वास्थ्य क्लिनिक, डाइग्नोस्टिक सेन्टर, पोली क्लिनिक तथा २५ शैया सम्मका जनरल अस्पतालको लागि धरान उप-महानगरपालिका ले स्वीकृति प्रदान गर्न सक्नेछ । तर अस्पताल, डाइग्नोस्टिक सेन्टर तथा पोली क्लिनिकहरुमा रहने 'D' र 'E' लेभलको प्रयोगशाला सेवा भन्दा माथि 'A', 'B', र 'C' लेवलको प्रयोगशाला सेवा को हकमा राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला वा प्रादेशिक जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला वा तोकिएको निकायबाट सिफारिस प्राप्त गरेको हुनु पर्नेछ ।

(ख) आयुर्वेद तथा अन्य वैकल्पिक चिकित्सासँग सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाहरुको हकमा १० शैयासम्मका अस्पतालका लागि धरान उप-महानगरपालिकाले स्वीकृति प्रदान गर्न सक्ने ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि संघिय सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट स्थापना हुने स्वास्थ्य संस्थाको हकमा सम्बन्धित सरकारको निर्णय बमोजिम हुनेछ ।

६. २५ शैया माथिका अस्पताल, विशेषज्ञ अस्पताल र शिक्षण अस्पताल सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान गर्न सम्बन्धी व्यवस्था : २५ शैया माथिका अस्पताल, विशेषज्ञ अस्पताल र शिक्षण अस्पताल सेवासञ्चालन अनुमति नेपाल मेडिकल काउन्सिलको मापदण्ड बमोजिम यस उपमहानगरपालिकाको सिफारिस समेतको आधारमा क्षेत्राधिकार बमोजिम प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना वा मन्त्रालयले प्रदान गर्नेछ ।

७. पूर्वाधार निर्माण मनसाय पत्रका लागि निवेदन दिनु पर्ने : (१) यस निर्देशिका बमोजिम स्वास्थ्य संस्थाका स्थापना, स्वास्थ्य सेवा विस्तार वा स्तरोन्नति गरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न इच्छुक स्वास्थ्य संस्थाले आवश्यक पूर्वाधार निर्माण गर्ने प्रयोजनका लागि **अनुसूची ३** बमोजिमको ढाँचामा मनसाय पत्रका लागि निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त हुन आएमा अनुमति प्रदान गर्ने निकायले निवेदन प्राप्त भएको पन्ध्र दिनभित्र देहायकाविवरणहरु परीक्षण गर्ने प्रयोजनका लागि अनुगमन समिति खटाउन सक्नेछ :-

(क) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाको व्यवसायिक कार्य योजना,

(ख) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्था रहने स्थानको उपयुक्तता र जग्गाको पर्याप्तता,

(ग) मेडिकल तथा औषधिजन्य फोहोरमैला व्यवस्थापनको प्रबन्ध,

(घ) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाले सेवा पुऱ्याउने क्षेत्र, सो क्षेत्रको जनसंख्या/जनघनत्व,

(ङ) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाले सेवा पुऱ्याउने क्षेत्रमा अन्य अस्पतालहरुको अवस्थिति र प्रस्तावित अस्पतालले पुऱ्याउने थप योगदान,

(च) विशेषज्ञ अस्पताल भए सो अस्पतालले पुऱ्याउने सेवा ।

(छ) १५ शैया भन्दा माथिको अस्पतालले अनिवार्य रुपमा वातावरणीय परिक्षण वा वातावरणीय प्रवाह मुल्यांकन प्रतिवेदन संलग्न गरेको हुनु पर्ने छ ।

(३) अनुगमन समितिले उपदफा (२) मा उल्लेखित विषयहरूको विश्लेषण गरी स्पष्ट रायसहितको प्रतिवेदन १५ कार्य दिनभित्र धरान उप-महानगरपालिका, स्वास्थ्य महाशाखा समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिमको प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि सो प्रतिवेदनको आधार र यस निर्देशिकामा उल्लेखित मापदण्ड पूरा गरेको स्वास्थ्य संस्थालाई उपमहानगरपालिकाले प्रतिवेदन प्राप्त भएको मितिले पन्ध्र कार्य दिनभित्र वढिमा ५ वर्षको लागि स्वास्थ्य सेवा संचालन गर्न अनुमति दिन सक्नेछ । तर थप पूर्वाधारनिर्माण गर्न आवश्यक देखिएमा बढिमा दुई वर्षसम्मको समयावधि दिई पूर्वाधार निर्माणका लागिनिवेदकलाई मनसायपत्र (Letter of Intent) प्रदानगर्न सक्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिमको अवधिभित्र मनासिव कारण परी पूर्वाधार निर्माण गर्न नसकेको भनी समयावधि थपका लागि सम्बन्धित अस्पताल वा स्वास्थ्य संस्थाले अनुरोध गरेमा त्यस्ता अस्पताललाई बढिमा एक वर्षमा नबढ्ने गरी पूर्वाधार निर्माणका लागि समयावधिथप गर्न सक्नेछ ।

८. सञ्चालन अनुमति दिन सकिने: (१) दफा ५ बमोजिम पूर्वाधार निर्माण कार्य सम्पन्न भए पछि सो पूर्वाधार तयार भएको व्यहोरा सहित सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाले सेवा सञ्चालन गर्न आवश्यक कागजातहरू संलग्न गरी **अनुसूचि ४** बमोजिमको ढाँचामा अनुमति प्रदान गर्ने निकाय समक्ष निवेदन दिनसक्नेछ ।

तर स्वास्थ्य क्लिनिक, रेडियो इमेजिङ सेवा ,डेन्टल क्लिनिक तथा पोलि क्लिनिक स्थापना तथा सञ्चालनअनुमतिको लागि **अनुसूचि ५** बमोजिमको ढाँचामा र प्रयोगशाला सेवा संचालनको लागि **अनुसूचि ६** बमोजिमको ढाचामा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको निवेदन प्राप्त हुन आएमा निवेदनप्राप्त भएको मितिले पन्ध्र दिन भित्र अनुगमन समिति खटाउनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम खटिएका अनुगमन समितिले १५कार्य दिन भित्र स्थलगतनिरीक्षण गरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान गर्न उपयुक्त भए नभएको राय सहितको प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम अनुगमन समितिको प्रतिवेदनको आधार र यस निर्देशिकामाउल्लेखित अन्य मापदण्ड पूरा गरको स्वास्थ्य संस्थालाई वढिमा ५ वर्षको लागिस्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति दिन सक्नेछ ।

(५) यस दफा बमोजिम स्वास्थ्य संस्थालाई स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति दिने नदिने सम्बन्धमा उपदफा (४) बमोजिम अनुगमन समितिको प्रतिवेदन प्राप्त भएको मितिले १५ दिन भित्रनिर्णय गरी सक्नु पर्नेछ र सो को जानकारी सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थालाई दिनु पर्नेछ ।

९. थप सेवा विस्तार गर्न वा शाखा स्थापना गर्न अनुमति लिनु पर्ने : स्वास्थ्य संस्थाले आफूले सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति पाएको सेवाको अतिरिक्त थप सेवा विस्तार गर्न वा शाखा स्थापना गरी सेवा सञ्चालन गर्न चाहेमा यस निर्देशिका बमोजिमको प्रकृया पूरा गरीअनुमति प्राप्त गर्नु पर्नेछ ।

१०. पुनः अनुमति प्राप्त गर्न निवेदन दिनु पर्ने : (१) यो निर्देशिका प्रारम्भ हुँदाको बखत सञ्चालन स्वीकृतिलिएको स्वास्थ्य संस्थाले यस निर्देशिका बमोजिमको तोकिएको पूर्वाधार तथा मापदण्ड कायमगर्ने प्रयोजनका लागि

योनिर्देशिका प्रारम्भ भएपछि धरान उप-महानगरपालिकाबाट जारी भएको सार्वजनिक सूचनामा तोकेको अवधिभित्र पूर्वाधार तयारी योजना (भवन प्रबलीकरण वा नयाँ निर्माण योजना) सहित निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त हुन आएमा अनुमति प्रदान गर्ने निकायले त्यस्तास्वास्थ्य संस्थालाई यस निर्देशिका बमोजिम तोकेको पूर्वाधार पूरा गर्नको लागि दुई वर्ष र मापदण्डकायम गर्नको लागि एक वर्षको समयावधि दिन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम समयावधि थप भएको स्वास्थ्य संस्थाले प्रत्येक छ/छ महिनामा प्रगतिप्रतिवेदन धरान उप-महानगरपालिकासमक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(४) प्रबलीकरण हुने अस्पताल वा नयाँ निर्माण गर्न अनुमति लिई साविककै भवनबाट सेवादिइरहेको स्वास्थ्य संस्थाले निर्माण अवधिभरको लागि भवनको कारण वा अस्पतालको औजार उपकरणले हुन सक्ने दुर्घटनाको लागि शैया क्षमता बराबरको संख्यामा प्रति व्यक्ति पचाँस हजार रुपैयाँ बराबरको सामूहिक दुर्घटना बीमाको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(५) यस दफा बमोजिमको प्रकृया पूरा गरेको स्वास्थ्य संस्थालाई दफा ८ बमोजिम स्वास्थ्यसंस्था सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान गरिनेछ ।

(६) यस दफा बमोजिम अनुमतिका लागि निवेदन नदिने, निवेदन दिए पनि अनुमति नपाउने वा निर्धारित अवधि भित्र पूर्वाधार वा मापदण्ड कायम नगर्ने स्वास्थ्य संस्थाको अनुमति रद्द गरिनेछ ।

११. अनुमति दस्तुर बुझाउनु पर्ने :(१)स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, सेवा विस्तार वा स्तरोन्नति गर्न अनुमति प्राप्त भएमा सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाले **अनुसूची ७** मा उल्लेख भए बमोजिमको अनुमति दस्तुर बुझाउनु पर्नेछ ।

१२. नवीकरण गराउनु पर्ने :(१) यो निर्देशिका प्रारम्भ हुँदाको बखत सञ्चालन स्वीकृति लिई संचालनमा रहेका २५ शैया सम्मका स्वास्थ्य संस्था र यस निर्देशिका बमोजिम स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त स्वास्थ्यसंस्थाले सेवा सञ्चालन अनुमतिको अवधि समाप्त हुने मितिभित्र धरान उप- महानगरपालिकासमक्ष नवीकरणका लागि निवेदन दिनु पर्नेछ । उपमहानगरपालिकाले अनुमतिको अवधि समाप्त भएको मितिले ३ महिना भित्र आवश्यक जाच बुझ गरि नवीकरण गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा धरान उप-महानगरपालिकाले**अनुसूची ७** मा उल्लेखभए बमोजिमको दस्तुर लिई तीन वर्षको लागि स्वास्थ्य संस्थालाई सेवा सञ्चालन अनुमतिको नवीकरण गरिदिनसक्नेछ । तर यो निर्देशिका प्रारम्भ हुनु अघि स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गर्न अस्थायी रूपले अनुमति पाएको स्वास्थ्य संस्थाको हकमा त्यस्ता स्वास्थ्य संस्थाले यस निर्देशिका बमोजिम तोकिएको मापदण्ड तथा पूर्वाधारकायम नगरेसम्म तीन वर्षमा नबढाई प्रत्येक एक वर्षका लागि अनुमति नवीकरण गरिदिन पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको अवधि भित्र मनासिब कारण परी निवेदन पेश गर्न नसकेको भनी कारणखुलाई थप तिन महिनाभित्र निवेदन पेश गरेमा दोब्बर नवीकरण दस्तुर, छ महिना सम्म ५ गुना वढि दस्तुर लिई नवीकरण गर्न सक्ने छ ।

(४) उपदफा (२) वा (३) बमोजिमको अवधिभित्र नवीकरणको लागि निवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थाको सेवा सञ्चालन अनुमतिपत्र स्वतः खारेज हुनेछ ।

(५) उपदफा (१) (२) (३) (४) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएपनि उपमहानगरले संस्था अनुमति र नवीकरण बाहेक तोकिए बमोजिमको अतिरिक्त शुल्कलिई वार्षिक रुपमा व्यवसाय प्रमाणपत्र नवीकरण समेत गर्नेछ ।

१३. गुणस्तर तथा मापदण्ड अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था: (१) स्वास्थ्य संस्थाले आफूले प्रदान गरेको सेवाहरूका यस निर्देशिकामा उल्लेखित मापदण्ड बमोजिमको गुणस्तर भए नभएको सम्बन्धमा प्रत्येक वर्ष परीक्षण (स्व:मुल्यांकन) गराई सो को प्रतिवेदन आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महिनाभित्र धरान उप- महानगरपालिकाले तोके बमोजिमको ढाँचामा अनिवार्य रुपमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम तोकिएको अवधिभित्र प्रतिवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई सो प्रतिवेदन पेश गर्नधरान उप-महानगरपालिकाले निर्देशन दिन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि धरान उप-महानगरपालिका, प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना र मन्त्रालयले आवश्यकता अनुसार जोखिम, भौगोलिक अवस्थिति, बिरामीको चाप, शल्यक्रियाको संख्या, वित्तीय लगानीको आधारमा नमूना छनौट गरी स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गरेको सेवाको गुणस्तर तथा यसनिर्देशिकाको मापदण्ड पूरा गरे नगरेको सम्बन्धमा निरीक्षण तथा अनुगमन गर्न वा गराउन सक्नेछ ।

(४) यस दफामा अन्यत्रमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि उप-महानगरपालिकाले वस्तुगत आधारमा जुनसुकै बखत अनुगमन टोलीखटाई आकस्मिक अनुगमन गर्न सक्नेछ ।

(५) यस निर्देशिकामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना तथा स्वास्थ्य मन्त्रालयले जुनसुकै निकायबाटसेवा सञ्चालन अनुमति प्राप्त गरेको अस्पताल वा स्वास्थ्य संस्थार अनुमति प्रदान गर्ने निकायको समेत अनुगमन गर्न सक्नेछ ।

(६) उपदफा (३) वा (४) बमोजिम नियमित वा आकस्मिक अनुगमन गर्दा तोकिएको गुणस्तर वापूर्वाधार पूरा नगरी सेवा सञ्चालन गरेको पाइएमा त्यस्ता संस्थालाई तत्काल सुधारका लागि बढीमा तीनमहिनाको म्याद दिई सुधारको मौका दिन सकिनेछ ।

(७) यस दफा बमोजिम निरीक्षण तथा अनुगमनको क्रममा दिएको निर्देशन पालना नगर्ने, यसनिर्देशिका बमोजिमको गुणस्तर तथा पूर्वाधार मापदण्ड पूरा नगर्ने र गुणस्तर परीक्षणको वार्षिकप्रतिवेदनपेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई उप महानगरपालिकाले त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गरिआएको सेवा पूर्ण वा आंशिकरुपमा तत्काल बन्द गर्न आदेश दिन सक्नेछ ।

(८) उपदफा (७) बमोजिम स्वास्थ्य संस्थालाई कारवाही गर्नु पूर्व सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थालाई मनासिब माफीको सफाई पेश गर्ने मौका दिनु पर्नेछ ।

(९) यस निर्देशिकामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि अन्य प्रचलित कानून बमोजिम गरिने अनुगमनलाई यो व्यवस्थाले सीमित गर्ने छैन ।

१४. निवेदन दिन सक्ने : (१) दफा १३ को उपदफा (७) बमोजिम दिएको आदेश वा अनुगमन समितिले यसनिर्देशिका बमोजिम पेश गरेको अनुगमन प्रतिवेदन उपर चित्त नबुझ्ने स्वास्थ्य संस्थाले त्यस्ताप्रतिवेदनपेश भएको मितिले १५ दिन भित्र चित्त नबुझ्नुको स्पष्ट आधार र कारण सहित पुनरावलोकनको लागि नगरपालिकामा निवेदन दिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त भएको निवेदन उपर सम्बन्धित निकायको प्रतिक्रिया समेत लिई उपमहानगरपालिकाको विषयगत समितिले छानविन गरी यथाशीघ्र निर्णय गर्नु पर्नेछ र सो सम्बन्धमा उपमहानगरपालिकाले गरेको निर्णय अन्तिमहुनेछ ।

१५. स्वास्थ्य संस्था गाभिई सेवा सञ्चालन गर्न सक्ने : स्वास्थ्य सेवालाई गुणस्तरीय, प्रभावकारी तथासुविधायुक्त बनाउन सञ्चालनमा रहेका एक भन्दा बढी स्वास्थ्य संस्थाहरु एक आपसमा गाभिई सेवासञ्चालन गर्न चाहेमा उपमहानगरपालिकाले तोकेको आधारमा सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान गर्ने निकायसमक्ष त्यस्ता स्वास्थ्य संस्थाहरुले सयुक्तरूपमा निवेदन दिन सक्नेछन् ।

१६. अनुमति खारेजि तथा कारवाही सम्बन्धि व्यवस्था :(१) यस निर्देशिकामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि उपमहानगरपालिकाले स्वास्थ्य सेवा संचालन सम्बन्धि अनुमति लिन वा अनुमति नविकरण गर्नको लागि निश्चित अवधि दिई सार्वजनिक सुचना प्रकाशन गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको अवधि भित्र स्वास्थ्य संस्था संचालन सम्बन्धि अनुमति नलिने स्वास्थ्य संस्थाको र दफा (१२) बमोजिमको अवधि भित्र अनुमति नविकरण नगर्ने स्वास्थ्य संस्थाको अनुमति स्वतः खारेज हुनेछ ।

परिच्छद ४
अस्पताल सम्बन्धी मापदण्डहरू :

- १७. अस्पतालका पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्डहरू :**(१) अस्पतालले सेवा सञ्चालन गर्दा देहायबमोजिमकापूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :-
- (क) अस्पताल रहने स्थान धूवाँ, धूलो, ध्वनि, जल तथा जमिन प्रदुषणबाट मुक्त भएको ।
 - (ख) अस्पताल रहने क्षेत्र र हाताभिन्न उपयुक्त सुरक्षाको ब्यवस्था भएको ।
 - (ग) अस्पताल स्थापना हुने स्थान सडक यातायातको पहुँच भएको ।
 - (घ) पानी, बिजुली र सञ्चार सुविधा उपलब्ध भएको ।
 - (ङ) सवारी साधन पार्किङको लागि पर्याप्त ब्यवस्था भएको ।
 - (च) अस्पताल परिसरमा स्वस्थकर वातावरणका लागि वृक्षारोपण तथा बगैचाको ब्यवस्था भएको ।
 - (छ) जोखिमपूर्ण फोहोरब्यवस्थापनको लागि उपयुक्त प्रविधिको ब्यवस्था गर्नुका साथै **फोहोरमैला ब्यवस्थापन ऐन २०६८, फोहोरमैला ब्यवस्थापन नियमावली २०७०** र धरान उप- महानगरपालिकाकाको ऐन नियम र निर्देशिका बमोजिम फोहोर ब्यवस्थापनको लागि आवश्यक पूर्वाधार ब्यवस्था मिलाएको ।
- (२) आकस्मिक सेवाको लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनुपर्नेछ :-
- (क) कुल शैया क्षमताको कम्तिमा दश प्रतिशतका दरले आकस्मिक कक्षमा शैयाहरूउपलब्ध हुनु पर्नेछ । आकस्मिक सेवाका लागि छुट्याएको शैयालाई देहाय अनुरूपवर्गीकरण गरी सेवा दिने ब्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ -
 - (१)Red (R). अति सिकिस्त बिरामीको सेवा दिने शैया बराबर एक प्रतिशत,
 - (२)Yellow (Y). सिकिस्त बिरामीको सेवा दिने शैया बराबर दुई प्रतिशत,
 - (३) Green (G). सामान्य बिरामीको सेवा दिने शैया बराबरतीन प्रतिशत,
 - (४) Black (B). मृत्यु भइसकेको बिरामीलाई राख्ने शैया बराबर एक प्रतिशत,
 - (५) Observation Room/Bedबराबर तीन प्रतिशत,दश प्रतिशत भन्दा बढी शैया छुट्याएको सन्दर्भमा माथि उल्लेख भएको वर्गीकरणको अनुपातमा शैयाको बाँडफाँड हुनु पर्नेछ ।

(ख) आकस्मिक कक्ष सञ्चालन गर्दा अल्ट्रासाउण्ड, एक्सरे इमेजिङ सेवा, प्रयोगशाला,ओ.पी.डी., ओ.टी. तथा अन्य वार्डहरूमा समेत सजिलै विरामी ल्याउन लैजान सकिने -व्हिलचेर/ट्रली ,स्टेचर गरी सञ्चालनमा ल्याएको हुनुपर्नेछ ।

(ग) आकस्मिक कक्षमा प्रतिक्षालय, शौचालय, ट्रायज (Triage Room)चेन्जिङ रुम,Medico-legal Caseजस्तैRape victimआदिका लागि गोपनियता सुनिश्चित हुने कोठाको समेत व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(घ) चौबीसै घण्टा आकस्मिक सेवा दिने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।

(ङ) अस्पतालमा आकस्मिक सेवाको लागि कम्तीमा दक्ष स्वास्थ्यकर्मी चौबीसै घण्टा र चिकित्सक अनकल (on call) मा उपलब्ध हुने व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(च) आकस्मिक विभागबाट विरामी भर्ना गर्न, रिफर गर्ने विरामीका रेफरल प्रकृया तथाविरामी सार्ने पद्धति स्पष्टरूपमा परिभाषित रहेको हुनु पर्नेछ ।

(छ) प्रकोपजन्य रोगहरु, प्राकृतिक प्रकोप जस्ता पक्षहरूलाई विचार गरी आकस्मिक उपचारसेवाका लागि संस्थाले विपद-व्यवस्थापन योजना बनाएको हुनु पर्नेछ ।

(ज) आकस्मिक सेवामा काम गर्ने जनशक्ति कम्तीमा Basic Life Support (BLS) / PrimaryTraumaCare (PTC) / Advance Cardiac Life Support (ACLS) / Advance Trauma Life Support(ATLS) आदि सम्बन्धी तालिम लिएको हुनु पर्नेछ ।

(३) बहिरंग विभागको लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :-

(क) अस्पतालबाट प्रदान हुने प्रत्येक विशेषज्ञ सेवाको लागि ओ.पी.डी. कक्षको व्यवस्थामिलाएको ।

(ख) अस्पतालका लागि सामान्यतया सामान्य चिकित्सा, वालरोग, सामान्य शल्यक्रिया, स्त्री तथा प्रसूती रोग सम्बन्धी सेवा हुनुपर्ने तथा पूर्वाधार पूरा गरी हाड जोर्नी, नाक कान घाँटी, छाला तथा यौनरोग, आँखा, दन्त सेवा जस्ता सेवाका लागि स्वैच्छिक रूपमा सञ्चालन गर्न सक्ने ।

(ग) उपलब्ध भएका चिकित्सकहरु मध्ये सेवाग्राहीले उपलब्ध भएसम्म रोजेको चिकित्सकसँग परीक्षण गर्न पाउने व्यवस्था भएको ।

(४) अन्तरंग विभागका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेका हुन पर्नेछ :-

(क) अस्पतालमा शल्यक्रिया पश्चात पनि विरामीको अवस्था स्थिर नभएसम्म उक्तशल्यक्रिया गर्न समूह तथा सर्जन चिकित्सक र एनेस्थेसियोलोजिष्ट अस्पतालमारहिरहन पर्ने र तत्पश्चात पनि सर्जरीको प्रकृति हेरी आवश्यक परेको खण्डमा तत्कालउपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने ।

(ख) नर्सिङ ड्युटी स्टेशनबाट प्रत्येक विरामीको प्रत्यक्ष निगरानी हुने व्यवस्था गर्नु पर्ने । उक्त सुविधा नभएमा प्रत्येक विरामीको शैयामा कल बेल राख्नु पर्ने ।

(५) एलाईड हेल्थ तथा निदानात्मक सेवाका लागि देहाय बमोजिमका पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्डपुरा गरेकोहुनु पर्नेछ :-

(क) प्रत्येक किसिमका परीक्षणका लागि **राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला नीति** तथा प्रयोगशाला स्थापना तथा संचालन मापदण्ड निर्देशिका २०७३ अनुरूपका प्रयोगशालाको व्यवस्था भएको हुनु पर्ने ।

(ख) रेडियो डाइग्नोसिस, अल्ट्रासाउण्ड, एक्सरे फिल्म लोडिड, अनलोडिड तथा प्रोसेसिडलगायतका इमेजिड सेवा कक्षहरू ओ.पी.डी., ओ.टी. तथा वार्डहरूलाई समेत सजिलै बिरामी ल्याउन लैजान सकिने (व्हीलचयर/ट्रली, स्टेचर) गरी संचालनमा ल्याएको हुनुपर्ने ।

(ग) यस्ता सेवा प्रदान गरिने कोठाहरूमा प्रतिकालय, शौचालय, चेन्जिङ रुमको समेत व्यवस्था भएको हुनु पर्ने ।

(६) शल्यक्रिया गर्ने स्वास्थ्य संस्थामा सेवाका प्रकार हेरी पाँचदेखि दश प्रतिशत सघन उपचार सेवाका **High dependency Unit** र आई. सि. यु. शैयाहरू रहनु पर्नेछ ।

(७) अस्पतालमा पोषण, खोप, आमा र वच्चाको स्वास्थ्य, परिवार नियोजन जस्ता सेवाहरूको नेपाल सरकारको नीति बमोजिम प्रवर्द्धनात्मक तथा प्रतिरोधात्मक सेवा उपलब्ध हुनु पर्नेछ ।

(८) अस्पतालमा कम्तीमा वच्चा तथा आमाका लागि विशेषज्ञ सेवा र अन्य विशेषज्ञ अस्पतालमा सो अस्पतालको प्रकृति अनुसारको विशेषज्ञ सेवा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(९) औषधि पसल (Pharmacy) का लागि देहाय बमोजिमका पूर्वाधार मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :-

(क) अस्पताल हाता भित्र औषधि पसलको व्यवस्था **अस्पताल फार्मसी सेवा निर्देशिका, २०७०** बमोजिम गर्नु पर्नेछ ।

(ख) चौबिसै घण्टा फार्मसी सञ्चालनका लागि फार्मसी विषय अध्ययन गरेका दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(ग) फार्मसी कक्षमा औषधिको गुणस्तरमा ह्रास नहुने गरी संरक्षित भण्डारण गर्ने व्यवस्थामिलाउनु पर्ने । साथै ताप संवेदनशील औषधि तथा भ्याक्सिनका भण्डारण तोकिएको तापक्रममा भण्डारण हुनुपर्ने ।

(घ) उपचारमा प्रयोग गरिने लागू औषधिहरू (Narcotic drugs) **लागू औषधि (नियन्त्रण) ऐन, २०३३** बमोजिम स्वास्थ्य संस्थाले चिकित्सकको लिखित प्रेस्क्रिप्सन अनुसार मात्रवितरण गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ । साथै औषधिको आम्दानी तथा वितरणको अभिलेख राख्नु पर्नेछ ।

(ङ) म्याद नाघेका औषधिहरू नियमित रूपमा **नेपाल स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद्को Hospital Waste Management Guideline**मा उल्लेख भएकोमा सोही बमोजिम नभएको खण्डमा विश्व स्वास्थ्य संगठनको निर्देशिका बमोजिमको विधि अपनाई नष्टगर्नु पर्नेछ ।

(च) आकस्मिक सेवाका लागि चाहिने आवश्यक औषधिहरू चौबिसै घण्टा उपलब्ध हुने व्यवस्था हुनु पर्ने ।

(छ) अस्पतालले बाह्य व्यक्ति वा संस्थालाइ फार्मसी सेवा संचालन गर्न दिएको अवस्थामा सो व्यक्ति वा संस्थाले पनि अस्पतालले पालना गर्नुपर्ने माथि उल्लेख भएको सम्पूर्ण शर्तहरू अनिवार्य रूपमा पालना गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्ने ।

(ज) औषधीको खुद्रा मूल्यमा छुटको व्यवस्था भएमा सबैले देख्न गरी सूचना टाँस गर्नुपर्नेछ।

(झ) भवन संहितामा उल्लेखित मापदण्ड अनुरूप औषधि पसल सञ्चालन हुने भवन निर्माण भएको हुनु पर्ने ।

(१०) रक्त सञ्चार सेवा (Blood Bank)का लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :-

(क) अस्पताल हातामा ब्लड बैंकको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने । सो नभएमा विरामीको लागि आवश्यक पर्ने ब्लड उपलब्ध हुने गरी व्यवस्था मिलाइएको हुनु पर्ने ।

(ख) ब्लड बैंकको सम्बन्धमा राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला नीति तथा प्रयोगशाला स्थापना तथा संचालन मापदण्ड निर्देशिका २०७३ अनुरूपको व्यवस्था भएको हुनु पर्ने ।

(११) अस्पतालमा रहेको विरामी तथा अन्य सेवाग्राहीलाई असहज नहुने गरी अलग्गै चिस्यान कक्ष वा शवगृहको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(१२) अस्पताल व्यवस्थापन (Hospital Management) का लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :-

(क) सोधपुछ तथा गुनासो सुनुवाई कक्ष :

(१) सेवाग्राहीहरूको सुविधाका लागि आवश्यक कर्मचारी सहितका सोधपुछ कक्षको व्यवस्था हुनुपर्ने ।

(२) अस्पतालले प्रदान गर्ने सेवाको विषयमा सेवाग्राहीको गुनासो सुनुवाई गर्न उचितप्रवन्ध मिलाइएको हुनु पर्ने ।

(ख) सूचना संप्रेषण :

(१) अस्पतालभित्र प्रभावकारी सूचना संप्रेषणका लागि आन्तरिक टेलिफोन कल (Intercom) को व्यवस्थाका साथ आवश्यक आधुनिक संयन्त्रको समुचितप्रयोग हुनुपर्ने ।

(२) अस्पतालहरूमा सार्वजनिक संचार सेवाको व्यवस्था हुनुपर्ने ।

(३) प्रहरी, एम्बुलेन्स, दमकल जस्ता सेवा लगायतको आकस्मिक सेवाको टेलिफोननम्बरहरू स्पष्ट देखिने गरी राख्नु पर्ने ।

(ग) पानी वितरण :

(१) अस्पतालमा विरामी र अन्य व्यक्तिहरूका लागि चौबीसै घण्टा शुद्ध पानी विश्वस्वास्थ्य संघले तोकेअनुरूपको आपूर्ति हुनु पर्ने ।

(२) अस्पतालद्वारा वितरण हुने पानीको गुणस्तर परिक्षण ४/४ महिनामा गराई अभिलेख राखिएको हुनुपर्ने । बहिरंग, नसिङ्ग कक्ष, अन्तरगं, अपरेशन थिएटर र आपतकालीन कक्षहरूमा पानी व्यवस्था हुनु पर्ने ।

(घ) विद्युत आपूर्ति :

(१) अस्पताल क्षेत्रभित्र र सबै विभागहरूमा चौबीसै घण्टा विद्युत आपूर्ति हुने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्ने । साथै लोडसेडिङको समयमा विद्युत आपूर्ति गर्न अटोमेटिक ब्याक अप सिष्टम स्थापना गरेको हुनुपर्ने ।

(२) ओ.टी., आई.सि.यू., सि.सि.यू., इमर्जेन्सी कक्ष लगायतका संवेदनशीलकक्षहरूमा आपतकालीन विद्युत ब्याक-अप सिष्टम राखेको हुनुपर्ने ।

(ङ) सरसफाइ तथा शौचालय व्यवस्था :

(१) अस्पतालको सम्पूर्ण क्षेत्र सधैं सफा राख्नु पर्नेछ ।

(२) अस्पतालमा देहाय बमोजिमको सेवा दिइने कक्षहरू वा क्लिनिकमा शौचालयको व्यवस्था हुनु पर्नेछ :-

(क) आकस्मिक कक्ष

(ख) लेवर रुम

(ग) प्याथोलोजी सेवा

(घ) बहिरंगं विभाग (आवश्यकता अनुसार महिला र पुरुषको लागि अलग अलग)

(ङ) प्रति छ बेडको जनरल सेवामा एक

(च) महिला तथा अपाङ्गका लागि अलग

(छ) क्याबिन तथा डबल रुमका लागि (एटेच भएको)

(ज) डाक्टर तथा स्टाफको लागि -आवश्यकतानुसार

(३) अस्पताल हाताभित्र सेवाग्राही तथा सेवाप्रदायकका लागि पर्याप्त पानी रसाबुन सहितको शौचालयको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(४) शौचालय सधैं सफा राख्ने व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ ।

(५) मर्मत सम्भार व्यवस्था :

(क) अस्पतालले प्रयोग गर्ने उपकरण तथा औजारहरू समयमानै मर्मतको व्यवस्था हुनु पर्नेछ । साथै ठूला र गम्भीर प्रकृतीका औजारउपकरणहरूको कम्पनीले निर्दिष्ट गरेको मर्मत अवधि अनुसार मर्मतसम्भार कार्य योजना बनाई सोही अनुसार मर्मत गरेको हुनु पर्नेछ ।

(ख) अस्पतालको भवन, सवारी साधन, मेसिनरी औजार, यन्त्र, उपकरण, विद्युतीय उपकरण र अन्य उपकरणहरूको नियमित मर्मतसम्भार गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।

(६) बिरामी कुरुवालाई सुविधा : अस्पतालको वार्ड तथा अन्य उपचार दिने स्थानमा आवश्यकता अनुसार बिरामीको साथमा रहने एक जना कुरुवालाई बस्न सक्ने प्रवन्ध हुनु पर्नेछ ।

(७) क्यान्टिन सुविधा : स्वास्थ्य संस्था हाता भित्र खाना पकाउन (Kitchen)रखाना खान (Dining)अलग-अलग ठाउँ सहितको सफा र सुविधायुक्तक्यान्टिनको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(८) लण्डी व्यवस्था :

(क) अस्पतालमा प्रयोग हुने एप्रोन, पन्जा, टोपी, जुत्ता, तन्ना, तकिया,खोल, रुमाल जस्ता लुगा कपडा धुनका लागि लण्डीको व्यवस्थाभएको हुनु पर्ने ।

(ख) अस्पताल भर्ना भएका बिरामीको लुगा धुने सुविधाको व्यवस्थाभएको हुनु पर्ने ।

(९) भण्डार (Store)व्यवस्था :

(क) आपत्कालीन अवस्थामा प्रयोग हुने सामग्रीहरूको अलग भण्डारकक्ष हुनुपर्ने । यस्ता भण्डारमा कम्तिमा एक महिनाको लागिअत्यावश्यक सामग्री स्टक राख्ने व्यवस्था हुनुपर्ने ।

(ख) अस्पतालका लागि आवश्यक लत्ताकपडा, सरसफाइ सामग्री, औजार,उपकरण तथा औषधिको न्यूनतम मौज्जात रहनु पर्ने र सो सामग्रीहरूको उपयुक्त भण्डारणकोRefrigerator, Ventilation, A/Cआदि व्यवस्था गरको हुनु पर्नेछ ।

(१०) सुरक्षा व्यवस्था :

(क) अस्पतालमा सुरक्षा व्यवस्था मिलाउने सुरक्षा गार्डको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने ।

(ख) आपत्कालीन अवस्थाका लागि तत्काल सेवा प्रदान गर्ने राज्यको सुरक्षा निकायसँग समन्वय कायम गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्ने ।

(११) एम्बुलेन्स सञ्चालन : अस्पतालले आवश्यक परेको बेला तत्काल एम्बुलेन्स उपलब्ध हुने भरपर्दो व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ । अस्पतालले **एम्बुलेन्स सेवा सञ्चालन नीति, २०७३** बमोजिम एम्बुलेन्स सेवा संचालन गर्न सक्ने छ । त्यस्तोएम्बुलेन्स सेवा सञ्चालन गर्दा कम्तीमा १ जना मेडिकल एटेण्डेण्ट सहित एम्बुलेन्स सेवा संचालन हुनुपर्ने र अस्पतालले त्यस्ता मेडिकल एटेण्डेण्टलाईBasic Emergency Medicine Trainingदिने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ ।

(१३) स्थान तथा जग्गा पूर्वाधार :

(क) अस्पताल रहने स्थान (Location) : अस्पताल रहने स्थान छनौटगर्दा पायक पर्ने गरी प्रदुषणमुक्त क्षेत्रको छनौट गर्नु पर्नेछ । छनौटगरिएको स्थान त्यस्तै प्रकृतिको अस्पताल रहेको स्थानको मुल गेट भन्दा २०० मिटर दुरी भन्दा टाढा हुनु पर्ने छ । विशिष्ट प्रकृतिको बहुसेवा उपलब्धगराउने अस्पताल, आयुर्वेद, होमीयोप्याथिक जस्ता फरक

प्रकृतिकाअस्पतालको हकमा र जनघनत्वका आधारमा अस्पतालका शैयाआवश्यक देखिएमा यो बन्देज लागू हुनेछैन ।

(ख) अस्पताल सञ्चालनका लागि आफ्नै स्वामित्वको पर्याप्त जग्गा हुनुपर्नेछ । आफ्नो जग्गा नभएको हकमा कम्तीमा दश वर्षका लागिजग्गा भाडामा लिई सो जग्गामा पूर्वाधार निर्माण गरी सञ्चालनमाल्याउन सक्नेछ । भाडामा लिइएको भवनको हकमा उक्त भवन संहिता मापदण्डअनुरूप निर्माण भएको हुनु पर्छ ।

(१४) अस्पतालको भवन (Building) :

(क) अस्पताल सेवा सञ्चालन गरिने भवनको नक्सा र डिजाइन **भवन ऐन, २०५५ को दफा ११** मा भएको व्यवस्था अनुरूप स्वीकृत भएको हुनु पर्नेछ । भवन संहिता तथा धरान उपमहानगरपालिकाले जारी गरेको मापदण्डबमोजिम सो भवन निर्माण गरेको हुनु पर्नेछ ।

(ख) भवनमासर्वसाधारणको जानकारीका लागि Disaster ManagementPlanतयार गरी सुरक्षा सम्बन्धी संकेत चिन्हहरुउपयुक्त स्थानमा प्रस्ट देखिने गरी राखिएको हुनुपर्नेछ ।

(ग) अस्पतालको कोठाहरु उपयुक्त भेन्टीलेसन वा वातानुकूलित यन्त्रराखिएको हुनु पर्नेछ ।

(घ) अस्पतालमा प्रशासनिक कार्यालय, ओ.पी.डी., प्रयोगशाला, वार्ड,फार्मेसी, क्यान्टिनको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(ङ) अस्पतालमा व्हिलचेयर तथा टूलिको सहज आवागमनको सहज व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(च) प्रतिक्षालयमा आवश्यकतानुसार बस्न कुर्सीको व्यवस्था हुनुपर्ने रसूचना-पार्टी, टेलिभिजन, पत्रपत्रिका लगायतका माध्यमबाट सूचनाप्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ ।

(छ) अस्पतालको कुल निर्माण क्षेत्रफल, प्रति शैया ५० देखि ५५ वर्ग मीटर का दरले हुनु पर्नेछ । उक्त क्षेत्र भित्र सोधपुछ, दर्ता कक्ष, प्रतिक्षालय, प्रवेशद्वार सहितको हलको क्षेत्र समावेश भएको हुनुपर्नेछ । सो बाहेक भान्साघर, लुगाधुने कोठा, जेनरेटर कक्ष, कर्मचारी आवास तथा भण्डार कक्ष, मर्मत सम्भार कक्ष आदिको लागि थप व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ ।

(ज) आफ्नो जग्गा नभएको वा उपदफा (छ) अनुसारको पर्याप्त क्षेत्रफल नभएको पन्ध्र शैया सम्मको पोलि क्लिनिक,उपचार केन्द्र तथा अस्पतालको हकमा सेवा संचालन गर्दा वा घर जग्गा भाडामा लिइ सेवा सञ्चालन गर्दा सो घर कम्तीमा**भवन ऐन २०५५को दफा ११** बमोजिम स्वीकृत भएको र अस्पतालको हकमा यस निर्देशिकाको दफा १० बमोजिम दुर्घटना विमा गरेको र विरामीको चापको आधारमा सेवा संचालनको लागि पर्याप्त क्षेत्र वा कोठा भएको हुनु पर्ने छ ।

(ज) बहिरंगं विभागको प्रत्येक कोठाको क्षेत्रफल कम्तिमा १४ वर्गमीटर हुनुपर्नेछ । शौचालय, प्रतिकक्षालय, विशेषज्ञको सहयोगी रहने कक्षकालागि पर्याप्त स्थान हुनुपर्नेछ ।

(ट) बिरामीको चापको अनुपातमा पर्याप्त र सुविधाजनक हुने गरीफर्निचर सहितको प्रतिकक्षालयको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(ठ) आपत्कालीन सेवाको लागि प्रयोग हुने सवारी साधनहरू अस्पतालका आपत्कालीन कक्ष र अन्य अत्यावश्यक ठाउँमा सहज रूपमा जानसक्ने गरी अलग बाटो र गेटको व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।

(ड) सेवाग्राही र अस्पताल कर्मचारीहरूले प्रयोग गर्ने सवारी साधन एम्बुलेन्स दमकल आदि जस्ता सवारी साधनको लागि पार्किङको पर्याप्त व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(ढ) अस्पताल जेष्ठ नागरिक, बालबालिका, महिला तथा अपांग मैत्री हुनु पर्नेछ ।

(ण) व्हिलचेयर, ट्रिल, स्टेचरको पर्याप्त व्यवस्था हुनुपर्ने र यस्ता सामग्रीराख्ने ठाउँ र चलाउने सकिने पर्याप्त ठाउँ र चलाउने मानिसको समेत व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(१६) फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार मापदण्ड पुरा गरेको हुनुपर्नेछ :-

(क) अस्पतालबाट निष्काशित फोहरमैलाको व्यवस्थापन **फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८ र फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७०** ले तोके बमोजिम हुनुपर्ने ।

(ख) अस्पतालबाट निष्कासन हुने सामान्य तथा चिकित्साजन्य फोहरमैला प्रकृति अनुसारस्रोतमै अलग अलग छुट्याउने, संकलन, ढुवानी तथा उचित विर्सजन गर्ने व्यवस्थामिलाउनु पर्ने ।

(ग) अस्पतालबाट सृजित संक्रमणजन्य फोहरलाई निःसंक्रमण गरेर अन्तिम व्यवस्थापनगनुपर्ने ।

(घ) अस्पतालमा मर्करीयुक्त उपकरणको सट्टा डिजीटल प्रविधियुक्त उपकरण प्रयोग गर्नुपर्नेछ ।

१८. अस्पताल सम्बन्धी अन्य मापदण्ड: दफा १७ मा उल्लेखित मापदण्डको अतिरिक्त अस्पतालहरूले देहाय बमोजिमको मापदण्ड पुरा गरेको हुनु पर्नेछ :-

(१) **भवन मापदण्ड** : (क) भौगोलिक विषमताको आधारमा भवनको हरेक तलाको उचाई मानव स्वास्थ्यलाई अनुकूल हुने गरी बनाएको हुनु पर्नेछ । सामान्यतः कोठाको उचाई कम्तिमा ३.६ मिटर हुनु पर्नेछ ।

(ख) अस्पतालमा प्रत्येक विशेषज्ञ सेवाका लागि छुट्टाछुट्टै विभाग हुनु पर्नेछ ।

(ग) प्रशासनिक कार्यालयमा बैठक कोठा र स्वास्थ्य शिक्षा एवं सूचनामूलक पुस्तकालयको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(घ) बहिरंगं विभाग, अन्तरंगं विभाग, प्रयोगशाला, अपरेसन थिएटर र प्रशासनिककार्यालय जस्ता सेवाग्राही र बिरामीले हिडडुल गर्नुपर्ने क्षेत्रहरूमा सहजआवागमन गर्न सकिने गरी व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(ड) अस्पतालमा आउने बिरामी, कुरुवा र भिजिटर्सका लागि आवश्यक पर्ने सवारीसाधनहरु पार्किङ्गका लागि अस्पतालले आवश्यक व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(च) आकस्मिक अवस्थामा बर्हिगमन द्वारको आवश्यक व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(छ) आगलागी भएको बेलामा बारुणयन्त्रको लागि अस्पताल हाताभिन्न पर्याप्तस्थानमा पानी भर्ने व्यवस्था मिलाएका हुनु पर्नेछ ।

(ज) प्राकृतिक प्रकोपको अवस्थामा बारुणयन्त्र आवागमनमा सहज हुने गरी भवननिर्माण भएको हुनुपर्ने, पर्याप्त संख्यामा अग्नि समनयन्त्र (Fire Extinguisher)जडान भएको हुनु पर्ने साथै आकस्मिक संकेतको लागिसाईरनको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(२) अन्तरगं सेवा (Indoor service)

(क) अस्पतालको शैया क्षमताको आधारमा डाक्टरको ड्युटी रुम, पेन्ट्री (दराज, च्याक, खाना राख्ने ठाउँ आदि), आइसोलेसन रुम, ट्रिटमेण्ट रुम, शौचालयआदिको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(ख) शैया बीचको दुरीको सम्बन्धमा साधारण शैया (General)बीचको दुरीकम्तिमा ४ फिट हुनुपर्ने र साथै भित्ताबाट कम्तिमा एक फिटको दुरीमा शैया राख्नु पर्नेछ ।

(ग) अस्पतालमा बच्चा, सुत्केरी, अब्जभेसन तथा सरुवा रोगका लागि छुट्टाछुट्टै वार्डको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(घ) जनरल शैयाको हकमा ४ दखि ६ शैयाको अनुपातमा १ स्टाफ नर्स ब्यवस्थाभएको हुनु पर्नेछ ।

(ड) लेबर रुमको छुट्टै व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ साथै लेबर रुमको लागि छुट्टै शौचालयको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(३) सघन उपचार सेवा (आई.सि.यु., सि.सि.यु., एन. आई. सि.यु.):

(क) चौबिसै घण्टा सघन उपचार सेवा दिने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।

(ख) प्रत्येक अस्पतालमा आकस्मिक कक्ष संग Observation Ward / Minor OT/ Major OT बाट सहज पहुँच पुग्ने आई. सि. यु. (इन्टेन्सिब-केयरयुनिट) कक्ष हुनु पर्नेछ ।

(ग) मेजर ओ.टी. सेवा प्रदान गर्ने अस्पतालको हकमा कुल उपलब्ध वेडको पाँच प्रतिशतको अनुपातमा आई.सि. यु. वेड व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ ।

(घ) आई.सि.यु. कक्षमा प्रति दुई शैयाको लागि एक भेन्टिलटेर हुनु पर्नेछ ।

(ड) तुरुन्त असर गरिहाल्ने(Acute)रोगीहरूको लागि आवश्यक मात्रामा अलग्गशैया छुट्याउनु पर्नेछ ।

(च) आई.सि.यु., सि.सि.यु., एन.आई.सि.यु. जस्ता सघन सेवा प्रदान गर्ने युनिटमाप्रति शैयाको अनुपातमा एक जना स्टाफ नर्सको व्यवस्था हुनुपर्ने । सम्बन्धित क्षेत्रमा तालिम प्राप्त चिकित्सक चौबिसै घण्टा उपस्थित रहनु पर्ने रसम्बन्धित कन्सल्ट्याण्ट अनकलमा उपलब्ध हुनु पर्नेछ ।

(छ) मेजर ओ.टी. भएको जुनसुकै अस्पतालमा आई.सि.यु. अनिवार्य हुनु पर्नेछ ।

(ज) आई.सि.यु. युनिटमा भर्ना भएको बिरामीहरूको अवस्थाबारे चौबिस घण्टामाकम्तिमा दुई पटक बिरामीको आफन्तलाई बिरामीको अवस्थाको जानकारीदिने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(झ) कडा सरुवारोग भएका बिरामीलाई सघन उपचार आवश्यक परेको बिरामीलाई छुट्टै आइसोलेशनमा उपचारको प्रबन्ध मिलाएकोहुनु पर्नेछ ।

(ञ) सघन उपचार कक्ष वातानुकुलित हुनु पर्नेछ ।

(४) ओ.टी. (अपरेशन थिएटर) (Operation Theater):

(क) सर्जिकल सेवा प्रदान गर्न निम्नतम एउटा मेजर ओ.टी. र एउटा माइनरओ.टी र एउटा एनेस्थेसिक तयारी कक्षको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(घ) अक्सिजन आपूर्तिको नियमित व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(ड) ओ.टी. वातानुकुलित गराइएको हुनु पर्नेछ ।

(च) अत्यावश्यकिय सेवा तथा सामग्रीहरू उपलब्ध भएको हुनु पर्नेछ ।

(छ) ओ.टी. को बाहिर बिरामी कुरुवा बस्ने व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(ज) प्रत्येक मेजर ओ.टी. को लागि पोष्ट अपरेटिभ वार्डको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(५) एलाईड हेल्थ सेवा (Allied Health Services):

(क) एक्सरे मेशिन Installगर्नका लागि कम्तिमा २२५ स्क्वायर फीटको कोठा हुनु पर्नेछ ।

(ख) एक्सरे गर्ने कोठाकोwall thickness(१) ९इन्च with plasterof parisवा (२) 6 Inches with 0.2 mm lead barrierवा (३) 2.0 mm lead Thicknessमध्ये कुनै एक हुनु पर्नेछ । साथै भ्याल, ढोका तथा भित्ताबाटविकिरणको चुहावट नहुने गरी आवश्यक व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(ग) X-ray Exposeगर्ने व्यक्तिको लागि एक्सरे कोठाभित्र 0.5 mmकोlead Apron or Equivalent Radiation Protective Materialप्रयोग गर्ने व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(च) माइक्रो-बायोलोजी सम्बन्धी प्रयोगशाला वातानुकुलित भएको हुनु पर्नेछ ।

(६) सुचना संप्रेषण :

(क) आधुनिक सुचना प्रविधि सहितको अस्पताल सुचना केन्द्रको स्थापना भएको हुनु पर्नेछ ।

(ख) अस्पताल प्रवेश गर्ना साथ अस्पतालको ले-आउट देखिने नक्साद्वारा कुन सेवाकुन ठाउँमा प्राप्त गर्न सकिन्छ भनी देखिने विरामी बडापत्रको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(ग) सुचना-पार्टी, टि.भि.स्क्रिन, वेभसाइट आदि माध्यमबाट स्वास्थ्य सम्बन्धी जानकारी र अस्पतालबाट प्रदान गरिने सेवा र यसको लागि आवश्यक शुल्क सम्बन्धी जानकारी समेत दिने व्यवस्थाका लागि नागरिकबडापत्र सहजरूपमा देखिने ठाउँमा राख्नु पर्नेछ ।

(घ) प्रयोगशालाबाट सेवाग्राहीहरूले पाउनुपर्ने सुचना व्यवस्थित रूपले प्रदान गर्न यस्ता सुचना प्रणालीलाई अस्पतालको सूचना प्रणालीसँग आवद्ध गरेको हुनु पर्नेछ ।

(ङ) वार्ड तथा अन्य सम्बन्धील कोठाहरू जस्तै लेबर-रुम, डेलिभरी-रुम, आई.सी.यु, सी.सी.यु, अपरेशन थिएटर, आपतकालीन कक्षमा शीघ्र सूचना दिने पद्धति स्थापना भएको हुनु पर्नेछ ।

यस निर्देशिकामा उल्लेखित अन्य मापदण्डको अतिरिक्त अस्पतालले देहाय बमोजिमको मापदण्डहरू तथा पूर्वाधारहरूको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ :-

(१) अस्पतालका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार (१५ देखि २५ शैया सम्म जनरल अस्पताल)

सि.न.	विवरण	मापदण्ड
१	जग्गा	क) ५० देखि ५५ बर्ग मिटर प्रतिशैया ख) भुइतला जग्गामा कम्तिमा १) भवन संहिता मापदण्ड अनुसार खाली जग्गा हुनुपर्ने २) २५ प्रतिशत जग्गा पार्किङका लागि छुट्याउनु पर्नेछ नोट : खालि जग्गामा निर्माण गर्न नपाइने
२	सवारी साधन जान सक्ने र सडकसँग बाटो जोडिएको	
३	सवारी साधन आवत जावत गर्न सक्ने पर्याप्त ठाउँ	
४	प्रतिक्षालय	
५	सोधपुछ सम्पर्क गर्ने कक्ष	
६	व्हील चेयर, ट्रली, स्टेचर राख्ने ठाउँ र काम गर्ने व्यक्ति	
७	विरामी छनौट गर्ने ठाउँ (TRIAGE)	
८	आकस्मिक सेवा र सामाग्री उपकरण यस निर्देशिकामा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।	
९	औषधि सम्बन्धमा निर्देशिकामा उल्लेख भए बमोजिम २४ सै घण्टा हुनेछ ।	
१०	बहिरङ्ग सेवा सम्बन्धी मापदण्ड निर्देशिकामा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।	
११	अन्तरङ्ग सेवा निर्देशिकामा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।	

१२	शल्यक्रिया कक्ष	१ माइनर र १ मेजर (१५ वेड सम्म स्वेच्छीक सो भन्दा माथि अनिवार्य)
११	आई.सि.यु	स्वैच्छिक (मेजर शल्यकृया सेवा भए अनिवार्य)
१२	प्रतिकारात्मक प्रवर्धनात्मक सेवा	खोप,मातृशिश सेवा,स्वास्थ्य शिक्षा, श्रव्यदृश्य
१३	शव गृह	छुट्टै शव गृह नभए कम्तीमा १ कोठा छुट्टयाएको हुनु पर्ने
१४	क्यान्टिन सेवा	√
१५	मर्मत सेवा	√

(२) आकस्मिक सेवा सञ्चालन गर्न देहायको बमोजिमको मापदण्ड पुरा गरेको हुनु पर्नेछ :-

१५ शैया देखि २५ शैया सम्मको जनरल अस्पताल सेवा

	आवश्यक उपकरण:	१५ शैया जनरल सेवा	१५ शैया सामान्य विशेषज्ञ सेवा	२५ शैया जनरल सेवा
१	सक्सन मेसिन प्रत्येक उपचार कक्षमा	१	१	१
२	सुचर सेट प्रत्येक उपचार कक्षमा	१	१	१
३	एम्बु व्याग (Resuscitation)	२ (१ वच्चा)	२ (१ वच्चा)	२ (१ वच्चा)
	ल्यारिडगोस्कोप	१	१	१
४	अक्सिजन सिलिन्डर (पाइपलाइन) प्रति उपचार कक्ष	१	१	१
५	ई.सी.जी.मेशिन	१	१	१/२
६	Cardiac Monitor	१	१/२	२
७	डीफीब्रीलेटर	स्वेच्छीक	१	१
८	भेन्टीलेटर (Portable)	स्वेच्छीक	१	१
९	बी पी सेट प्रत्येक उपचार सेवा/कोठा	१	१	१
१०	आइ भी स्टेण्ड (उपचार वेडमा)	१	१	१
११	प्लाष्टर गर्ने सामग्री	१	१/२	१/२
१२	डाइग्नोस्टिक सेट	१	१	१
१३	आकस्मिक कार्यको लागि औषधि सहितको ट्रली	१	१	१/२
१४	ट्राकियोस्टोमी सेट(प्रत्येक कक्ष)	१	१	१/२
१५	Intra ocious	स्वेच्छीक	१	१
१६	भेनस सेक्सन सेट	१	१	१/२
१७	CVP Line Set	स्वेच्छीक	१	१
१८	निबुलाइजर सेट	१/२	१/२	२/३
१९	वाटरसील ड्रेनेज सेट	१	१/२	२/३
२०	सूचना पार्टी	१	१	१
२१	ह्वील चियर, ट्रली, स्ट्रेचर	२	२	३
२२	Foot step	१/२	१/२	१/२
२३	वैकल्पिक विद्युत व्यवस्था	V	V	V

२४	ग्यास्ट्रिक ट्यूब / N/G tube Aspiration set	✓	✓	✓
२५	डुस सेट (Enema)	✓	✓	✓
२६	खुट्टाले चलाउने सक्सन मसिन (Non Electric)	✓	✓	✓

* अस्पतालमा १० प्रतिशत आकस्मिक शैया अन्तरगत देहायका व्यवस्था हुनुपर्नेछ :

Red (R). अति सिकिस्त बिरामीको सेवा दिने शैया . १ %

Yellow (Y). सिकिस्त बिरामीको सेवा दिने शैया . २ %

Green (G). सामान्य बिरामीको सेवा दिने शैया . ३ %

Black (B). मृत्यु भइसकेका बिरामीलाई राख्ने शैया . १ % Observation Room /Bed. ३ %

(३) बहिरंग सेवा संचालनको लागि अस्पतालले देहायका पूर्वाधार तथा मापदण्डहरूको पालना गरेको हुनु पर्ने छ ।

SN	Description	15-25 beds
A	General Areas	
1	Inquiry counter/cash counter	
2	Medical Record/Registration	
3	Janitor's closet	
4	waiting room	
5	Public Telephone	
6	Toilets(Male and Female)	
B	Medical Clinic	
1	Consultation room	
2	Sub. Waiting room	
C	Surgical Clinic	
1	Consultation room	
2	Treatment and Dressing room	
3	Sub. Waiting room	
D	Obs/Gyne Clinic	
1	Consultation room	
2	Treatment room	
3	Sub. Waiting room	
4	Toilet/refresh room	
E	Pediatric Clinic	
1	Consultation room	
2	Treatment room	
3	Immunization room	
4	Sub. Waiting room/Recreation room	
F	Orthopedic Clinic	
1	Consultation room	

2	plaster and splint(procedure) room	
3	physiotherapy room	
4	Sub. Waiting room	
G	ENT Clinic	
1	Consultation room	
2	Treatment room	
3	Audiometry room speech	
4	Sub. Waiting room	
H	Dental Clinic	
1	Consultation room	
2	X ray room	
3	Workshop/Procedure room	
4	Sub. Waiting room	
I	Skin& STD Clinic	
1	Consultation room	
2	Treatment room	
3	Counselling room	
4	Sub. Waiting room/Recreation room	

नोट : माथि उल्लेखित वाहेक अन्य विषयगत क्लिनिकमा समेत सोहि अनुपातमा व्यवस्था गरिनु पर्नेछ ।

(४) अन्तरंग सेवाको लागि देहायका पुर्वाधार तथा मापदण्डहरुको पालना गरेको हुनुपर्ने छ ।

SN	Inpatient (General Ward)	
1	Ward Area(per bed/7sqm)	
2	Nursing station	
3	Nurses changing room	
4	Treatment room	
5	Clean Utility room	
6	ward Kitchen /pantry	
7	Sluice room	
8	Ward store	
9	Doctors duty room	
10	staff /toilet	
11	Sanitary Facilities	
a	water closets/toilet and wash bashins 1 to every 6-8 beds(Male)	
b	Urinal/toilet and wash bashins 1 to every6-8 beds(Female)	
c	sinks : 1 for each ward	

d	kitchen sinks & dishwasher : 1 for each ward	
12	Administrative Block	
a	Director's Room	
b	Administrative Unit	
c	Finance Unit	
d	Library	
e	Meeting Hall	
f	Training Hall	
g	Record keeping Unit	
h	Security Unit	
i	Toilet Male/Female	
j	House Keeping	
13	Laundry	
a	Dirty Receive	
b	Clean Store Room	
c	Staff Room with Toilet	
d	Cleaning Area	
e	Kitchen	
14	CSDD	
a	Dirty Receiving	
b	Cleaning Room	
c	Sterilization room	
d	Clean Storage room	
e	Common Storage	
f	Drying & Packing	

परिच्छेद ५

मानव संसाधन व्यवस्थापन

१९. जनशक्ति विकास योजना: अस्पतालको शैया क्षमताको आधारमा देहाय बमोजिमको न्यूनतम जनशक्तिको व्यवस्था अनिवार्य रूपमा रहनु पर्नेछ :-

(क) १५ शैया देखि २५ शैया सम्मको नर्सिङ होम तथा अस्पतालको लागि बलरोग तथा स्त्री तथा प्रसुति रोग विशेषज्ञ चिकित्सक मध्ये १ जना वा एक जना एम.डी.जी.पी.अनिवार्य हुनु पर्नेछ । पोलिक्लिनिक संचालन गर्न एक जना एम.बि.बि.स. र विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने क्लिनिकको हकमा विशेषज्ञ चिकित्सकको पुर्णकालिन वा अल्पकालिन व्यवस्था गर्नुपर्ने । २० शैया माथि को अस्पतालमा कम्तिमा एक जना एम.डी.जी.पी.र ३ जना विशेषज्ञको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने छ ।

(ख) शल्यक्रिया प्रदान गर्ने कक्षमा प्रति शैया कम्तीमा एक जना शल्य चिकित्सक, एकजना एनेस्थेटिक्स, एकजना इन्चार्ज, एक जना शल्यक्रिया सहायक र एक जना नर्स हुनुपर्ने ।

(घ) जनरल कक्ष(General Ward)मा प्रति चार देखि छ शैयामा एक जना स्टाफ नर्सको व्यवस्था भएको र चौबिस घन्टा ड्युटी सिष्टम भएको हुनुपर्ने छ साथै चिकित्सक तथा विशेषज्ञ चिकित्सकको कम्तिमा २ पटक भिजिट र आवश्यकता अनुसार On callसेवाको प्रवन्ध गरेको हुनु पर्ने छ ।

(ङ) ईमर्जेन्सी तथा पोष्ट अपरेटिभ कक्ष (Post Operative Ward)मा प्रति दुई शैयामा २४ घन्टा कम्तिमा एक जना दक्ष पारामेडिक्स र एक जना नर्स को व्यवस्था गरेको हुनु पर्ने छ साथै आवश्यक परेमा तुरुन्त चिकित्सकको उपलब्धता हुने सुनिश्चित सहितको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने ।

(च) सघन उपचार कक्ष - आई.सी.यु., एन.आई.सी.यु, सी.सी.यु. आदि मा प्रति शैयामा एक जना स्टाफ नर्स र प्रति कक्ष १ जना चिकित्सकको व्यवस्था हुनुपर्ने र आवश्यक परेमा तुरुन्त विशेषज्ञ चिकित्सकको उपलब्धता हुने सुनिश्चित सहितको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने ।

(छ) प्रसुति कक्षको लेबर वेडमा प्रति वेड दुई एस.वी.ए. तथा(Skill Birth Attendants)तालिम प्राप्त नर्स वा मीडवाईफरी को व्यवस्था हुनु पर्ने ।

(ज) मेडिकल रेकर्डको लागि एक जना जनशक्तिको व्यवस्था गर्नुपर्ने वा तोक्नुपर्ने ।

(झ) प्रशासनिक, लेखा, सुरक्षा व्यवस्था, बगैँचा व्यवस्थापन लगायत कामका लागि अस्पतालले सेवाका गुणस्तर कायम गर्न आवश्यक संख्यामा जनशक्ति व्यवस्था गर्नुपर्ने ।

(ण) अस्पतालमा कम्तिमा दुई तिहाई स्वास्थ्यकर्मीहरु पुर्णकालीन हुनु पर्ने ।

(त) सरकारी स्वास्थ्यकर्मीहरुबाट सेवा लिनुपर्ने अवस्थामा सम्बन्धित निकायको स्वीकृति पत्र संलग्न राख्नु पर्ने ।

(थ) हरेक स्वास्थ्यकर्मीहरुले सम्बन्धित व्यवसायिक काउन्सिलबाट दर्ता नम्बर लिएको हुनुपर्ने ।

(द) विदेशी स्वास्थ्यकर्मी वा स्वयं सेवकले मन्त्रालयको सिफारिसमा सम्बन्धित काउन्सिलबाट स्वीकृत लिनु पर्ने ।

२०. जनशक्ति सम्बन्धी विस्तृत विवरण:

(१)१५ शैया देखि २५ शैया सम्मका जनरल अस्पतालले उल्लेखित जनशक्तिभन्दा कम नहुने गरी जनशक्तिको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ,

क्र.सं	पद / उपाधी	१५ शैया जनरल सेवा	१५ शैया जनरल विशेषज्ञ सेवा	२५ शैया जनरल सेवा
1	फिजिसियन	1*	1	1
2	मुटुरोग विशेषज्ञ	1*	1*	1*
3	स्नायु रोग विशेषज्ञ	1*	1*	1*
4	मानसिक रोग विशेषज्ञ	1*	1*	1*
5	बाल रोग विशेषज्ञ	1*	1*	1
6	हाडजोर्नी विशेषज्ञ	1*	1*	1*
7	स्त्रीरोग विशेषज्ञ	1*	1	1
8	जनरल सर्जन	1*	1	1
9	एम.डि.जी.पि.	1*!	1*!	1*!
10	यौन तथा छाला रोग विशेषज्ञ	1*	1*	1*
11	अपथल्मोलोजिष्ट	1*	1*	1*
13	एनेस्थेसिष्ट	1*	1#	1#
14	प्याथोलोजिष्ट / वायोकेमिष्ट / माइक्रोवायोलोजिष्ट	1*	1*	1*
15	रेडियोलोजिष्ट	1*	1#	1#
16	मेडिकल अधिकृत(एम.वि.वि.एस.)	3	4	4
17	डेन्टल अधिकृत / वि.डि.एस.	1*	1*	1
18	मेट्रोन्	1*	1*	1*
19	सिस्टर / वि.एन.	1*	1	1
20	फिजियोथेरापिष्ट	1*	1*	1*
21	रेडियोग्राफी टेक्नोलोजिष्ट / रेडियो ग्राफर	1	1+~	1+~
22	मेडिकल टेक्नोलोजिष्ट	1*	1*	1#
23	डाइटिसियन	1*	1*	1*
24	एनेस्थेसिया असिष्टेन्ट	1*	1~	1~
25	हे.अ. / सि.अ.हे.व.	2	2	3
26	दन्त सहायक	1*	1*	1+~
27	फार्मासिष्ट / फार्मसी सहायक	3#	3#	3+~
29	स्टाफनर्स	3	4	5+~
30	ल्याव टेक्नेसियन	1#	1	1
31	इ सि जी टेक्नेसियन	1*	1*	1*

32	मेडिकल रेकर्डर	1 [^]	1 [^]	1
33	स्विच थेरापिष्ट	1*	1*	1*
34	अडियोलाजी असिस्टेन्ट	1*	1*	1*
35	अ.हे.व.	3	3	3
36	अ.न.मी.	3	4+~	5+~
37	ल्याव असिस्टेन्ट	1+~	1+~	1
38	मे.स/निर्देशक	1 [^]	1 [^]	1
39	अस्पताल प्रशासक/सहायक प्रशासक	1	1	1
40	लेखा अधिकृत/लेखापाल	1	1	1
41	इमरजेन्सी मेडिकल अफिसर/फिजिसियन	1 [^]	1 [^]	1
42	इमरजेन्सी पारामेडिक्स	1 [^]	1 [^]	1+1#
43	इमरजेन्सी नर्स	1 [^]	1 [^]	1+1#
44	रिसेप्सनिष्ट	1	1	1+~
45	स्टोर किपर	1 [^]	1 [^]	1
46	सरसफाइकर्मी/सहयोगी	3+~	4+~	5+~
47	सुरक्षा गार्ड	3#+~	3#+~	3#+~

* = स्वेच्छीक

#= Part Time(काम गरेका संस्थामा हप्तामा १५ घन्टा भन्दा बढि र ४० घन्टा भन्दा कम समय काम गरि आवश्यक परेको वेला अन्य समय पनि सेवा उपलब्ध गराउने व्यक्तिको सेवालार्ई जनाउछ ।

^= भइरहेको जनशक्तिलार्ई थप जिम्मेवारी तोकी व्यवस्था गर्न सकिने

!=If other(at least Gynaecologist and Pediatricion)specialist are not available then mandatory

+~= आवश्यकता अनुसार थप गर्न सकिने ।

~ = मालिल्लो लेवलको जनशक्ति भएको अवस्थामा तल्लो लेवलको जनशक्ति नहुदा पनि हुने ।

नोट : (१)१५ शैयाको जनरल अस्पताल देखि २५ शैया क्षमताको अस्पतालमा Gynaecologist and Pediatricion नभएको अवस्थामा कम्तीमा १जना एम.डि.जी.पि. अनिवार्य ।

(२) स्वेच्छीक रुपमा थप गरिएका विशेषज्ञ हरुको सेवाको लागि पर्याप्त कोठा , जनशक्ति र औजार उपकरणको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने छ ।

परिच्छेद ६ औजार तथा उपकरणहरु

२१. उपकरण सम्वन्धी मापदण्ड: शिक्षण अस्पतालको हकमा नेपाल मेडिकल काउन्सिलले तोकको मापदण्ड बमोजिम र अस्पतालमा रहने प्रयोगशाला तथा उपकरणको हकमा WHO Recommendation, नेपाल सरकारको मान्यता दिएको वा ISO मान्यता प्राप्त सामाग्रीहरु मध्ये देहायमा उल्लेख भए बमोजिम व्यवस्था गर्नु पर्नेछ :-

(क) प्रयोगशालाको औजार तथा उपकरणहरु (Laboratory Instruments):

S.N.	Name of Instruments	Unit	Quantity
1	Microscope	pcs	1-3
2	Microtome	pcs	-
3	Tissue processor	pcs	-

4	Slide stainer (Histo)	pcs	-
5	Tissue floating water bath	set	-
6	Immuno histo-chemistry set	set	-
7	Auto analyzer (Bio-chemistry)	set	-
8	Semi auto analyzer (Bio-chemistry)	set	1
9	Elisa reader with washer	set	-
10	Incubator	set	1
11	Chemical balance	set	1
12	Electrolyte analyzer	set	1
13	Colorimeter	set	1-3
14	Hot air oven	set	1
15	Autoclave	set	1
16	Refrigerator	set	1-2
17	Coagulometer for coagulation profile	set	-
18	Blood cell counter (≥ 18 parameters)	pcs	1*
19	Blood gas analyzer	set	-
20	Generator	set	1
21	Centrifuge	pcs	2
22	Laminar hood		-
23	Counting chamber	pcs	1-2
24	DLC counter	pcs	1-2
25	Pipettes, glassware/kits/consumables	pcs	*
26	Biosafety cabinet (Class II)		-
27	Incinerator	set	1
28	Glassware/kits/reagent consumbles	*	
29	Computer with printer	set	
30	Adequate number of furniture	Should be available	

* As per need.

(ब) Imaging Equipments:

S.N.	Name of the Equipment	Quantity
1	500 mA X-ray with image intensifier	-
2	300 mA X-ray machine	1
3	100 mA X-ray machine	1
4	100 mA X-ray machine (MOBILE)	1
5	Dry View Processor (CR System)	Optional
6	Dental X-ray machine	Optional

7	Ultra-sound machine with color doppler and guided biopsy	1
8	Spiral C.T. scan	-
9	MRI machine	-
10	Mammography unit	-
11	Echocardiogram	Optional

(ग) Cardiac Equipments M As specified

(ण) List of emergency and essential Drugs/ Instruments:

(१) List of emergency and essential drugs:

S.N.	Name of Drugs
1	Ranitidine, Omeprazole, Pantoprazole (Inj)
2	Adrenaline (Inj)
3	Chlorpheniramine (Inj)
4	Aminophyline (Inj)
5	Atropine (Inj)
6	Hyoscine Bromide (Inj)
7	Calcium Gluconate (Inj)
8	Ciprofloxacin, Ampicillin, Ampiclox, Ceftriaxone, etc. (Inj)
9	Deriphylline (Inj)
10	Dexamethasone (Inj)
11	Dextrose 5% Saline (Inj)
12	Dextrose 10% Saline (Inj)
13	Dextrose 25% Saline (Inj)
14	Dextrose 50% Saline (Inj)
15	Diazepam, Lorazepam, Amdazolam (Inj)
16	5% Dextrose Saline (Inj)
17	Dopamine (Inj)
18	Pentazocine (Inj)
19	Hydrocortisone (Inj)
20	Frusemide (Inj)
21	Mannitol (Inj)
22	Metronidazole (Inj)
23	Morphine (Inj)
24	Nitroglycerine Labetolol (Inj)
25	Normal Saline (Inj)
26	Paracetamol (Inj)
27	Metoclopramide (Inj)
28	Pethidine (Inj)
29	Phenergan (Inj)
30	Potassium Chloride (Inj)
31	Phenobarbitone (Inj)
32	Phenytoin (Inj)

33	Naloxone (Inj)
34	Vitamin K (Inj)
35	Ringer's Lactate (Inj)
36	Sodium Bicarbonate (Inj)
37	Diclofenac (Inj)
38	Dobutamine (Inj)
39	Noradrenaline (Inj)
40	Isoprenaline (Inj)
41	Aminodarone (Inj)
42	Magnesium Sulphate (Inj)
43	Digoxin (Inj)
44	Adenosine, Verapamil (Inj)
45	Tranostat (Inj)
46	Antacids (Tab)
47	Aspirin (Tab)
48	Diclofenac (Tab)
49	Paracetamol Tablet, gel
50	Ibuprofen (Tab)
51	Codeine Phosphate (Tab)
52	Prednisolone (Tab)
53	Antibiotics Oral (Tab/Cap)
54	Povidine Iodine (Sol)
55	Antibiotic Ointments
56	Others as per necessary

(२) List of essential instruments for Emergency:

S.N.	Name of Drugs
1	Ambu bag with mask
2	Artery Forceps
3	Salbutamol Inhaler
4	Povidine Iodine
5	Blood Transfusion Set
6	BP Instrument
7	Clinwax ear drop
8	Crepe Bandage 4"
9	Crepe Bandage 6"
10	Dissection Forceps non-tooth
11	Dissection Forceps tooth
12	Disposable Syringes 3cc, 5cc, 10cc, 20cc
13	Endotracheal tube (Pediatric and Adult) 3.0-8.5
14	Laryngeal mask airway 3.0-8.5
15	Foley's cathter 6f-20f, 3 way

16	Gloves No. 6, 6.5, 7, 7.5
17	I.V. Cannula 14G-24G
18	I.V. Set + Pediatric Burret
19	I.V. Infusion Set
20	C.V.P. line Set
21	Chest Tube (Different Sizes)
22	Ipratropium bromide inhaler + Solution
23	Knee hammer
24	Laryngoscope with blade (Adult, Pediatric sizes)
25	Leucoplast
26	Oxymetazoline nasal drop
27	Needle holder
28	Ryle's tube (N/G tubes)
29	Scissors (Different sizes)
30	Silver sulphadiazine cream
31	Stethoscope
32	Suction machine with tubes
33	Thermometer
34	Sphygmomanometer
35	Tongue depressor
36	Torch light
37	Uro bag
38	Wooden splint different sizes
39	Spinal board-1
40	Cervical collar 1-5
41	Antibiotic Injection (Different)
42	Pulse Oxymeter-1
43	Otoscope-1
44	Ophthalmoscope-1
45	Glucometer-1
46	Digital clock

परिच्छेद ७
दन्तरोग सम्बन्धि मापदण्ड

२२. दन्तरोग सम्बन्धि मापदण्ड :

Category of Hospitals

- General Dental Hospital- to provide Dental Services under one roof
- Dental Clinic/Polyclinic- to provide general dental services
- Dental Department of General Hospital- to provide general dental services
- Dental Hospital and Specialized Center should be registered as per as the Governments rules and regulation in four types as,

I. Private Limited Company

II. Public Limited Company

III. NGO

IV. INGO

General Dental Hospital - 15 Dental Chair

The basic aim of the general dental hospital should be to provide all basic general dental services under one roof. The general dental hospital should have the following facilities:

Infrastructure

Administrative : Reception, Waiting Room, Account Room, Maintenance Room, Store, Doctor's Meeting Room, Changing Room, Ambulance, Director's Room, Library Room

Clinical

Capacity of minimum 15 dental chairs should have at least five separate dept. namely-

1. Oral Surgery: Minor OT with 2 beds and 2 dental chairs (Oral Surgeon visit on call and twice a week regular visit)
2. Orthodontic Dept- 1 dental Chairs (Specialist's visit at least twice a month)
3. Postodontic Dept- 2 dental Chairs (Specialist's visit at least once a week)
4. Conservative Dept – 2 dental chairs (Specialist's visit at least once a week)
5. Periodontics Dept - 2 dental chairs (Specialist's visit at least once a week)

General - 10 dental chairs (Integrated system)

24 hrs Emergency Dental services

Other facilities

Sterilization room, Radiology- OPG and CEPH, Dental Laboratory, Pharmacy, Pathology- Routine test, Waste disposal System, Water Storage, Toilets (Male/Female), Canteen (Space= One dental chairs should have Minimum 50 sqft. and total hospital should have minimum 5000sqft. Hospital complex may be rented, leased or own house, One should have minimum of five years of agreement with the house owner)

For Minor OT

- Anesthetist Service- On call
- Minor OT Equipment
- Operating table
- Operating lights
- Suction Units
- Electro-cautery Unit
- Instrument holding tables
- Infusion Stands
- X-ray viewers
- weighing machines (swab weighing)

Staffs

- Graduate dental surgeons- 10
- Staff Nurses- 2
- Dental Hygienist- 3
- Dental Assistant- 8
- x-ray Technician- 1
- Lab Technician- 1
- Maintenance Technician- 1
- Manager- 1
- Receptionist- 1
- Accountant- 1
- Store Keeper- 1
- Guard- 1
- Sweeper- 3

Dental Dept. for General Medical Hospital

The aim of the dental department of any general hospital is to provide general dental service in an clean and hygienic environment. The dental department should have minimum following facilities.

Infrastructure-

Reception, Waiting, Clinic, Toilet, Cleaning and Sterilization area Equipment

Three dental chairs (two for Drs and one for Hygienist) with Halogen light, Halogen light spittoon and water supply

- High Vacuum Suction
- Micromotor or Air motor
- Airtor Handpiece
- Light cure unit
- Ultrasonic Scaler Unit/ PisoScaler
- Oil free Medical Grade Compressor, electrocautery
- IOPA-X-Ray, X-ray viewer
- Autoclave/Hot air oven
- Needle destroyer with cutter
- Generator

Dental Hospital

Specialists are those who are registered with Nepal Medical Council under Specialist criteria.

Dental Clinic

The aim of the clinic is to provide general dental service in a clean and hygienic environment. Any graduate dental surgeons having permanent reg. from NMC can open dental clinic. The dental clinic should have minimum following facilities.

Infrastructure

- Reception
- Waiting
- Clinic
- Toilet
- Cleaning and Sterilization area

Equipment

- Electric Dental Chair with Halogen light spittoon and water supply
- High Vacuum Suction
- Micromotor or Air motor
- Airtor Handpiece
- Light cure unit
- Ultrasonic Scaler Unit/ PISO Scaler
- Oil free Medical Grade Compressor
- IOPA-X-Ray, X-ray viewer
- Autoclave/Hot air oven
- Needle destroyer with cutter
- Generator

S.N.	Details	Dental Hospital (15 Dental Chairs)
1	Infrastructure (Administrative)	
2	Reception	1 (10 sq.m)
3	Waiting room	1 (14 sq.m)
4	Account room	1 (10 sq.m)
5	Store	1 (10 sq.m)
6	Maintenance room	1 (14 sq.m)
7	Doctors meeting room	1 (16 sq.m)
8	Changing room	1 (10 sq.m)
9	Directors room	1 (10 sq.m)
10	Library room	1 (14 sq.m)
11	Clinical	
12	Oral and maxillofacial surgery	(Oral surgeon visit on call and twice a week regular visit) Minor OT-2 Beds-2, DC-2
13	Orthodontic department	(Specialist visit at least twice a month) DC-1
14	Prosthodontic department	(Specialist visit at least once a week) DC-1
15	General	(Integrated System) DC-10
16	Periodontic department	Specialist visit at least once a week
17	Restorative/Pedo department	Specialist visit at least once a week
18	24 hrs Emergency dental services	
19	Graduate dental surgeon	10
20	Staff nurses	2
21	Anesthetist	On call
22	Dental hygienist	3
23	Dental assistant	8

24	Radiographer	1
25	Lab technician	1
26	Maintenance technician	1
27	Receptionist	1
28	Store keeper	1
29	Security guard	1
30	Sweeper	3
31	Accountant	1
32	Manager	1
33	Other Facilities	1
34	Sterilization room	1 (14 sq.m)
35	Dental laboratory	1 (14 sq.m)
36	Toilets (male/female)	2
37	Parking areas	1/3 open space

Specialists are those who are registered with Nepal Medical Council under specialist criteria.

परिच्छेद ८

पोलिक्लिनिक/स्वास्थ्य क्लिनिकसम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधारहरु :

२३. पोलिक्लिनिक/स्वास्थ्य क्लिनिकसम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधारहरु :

(१) स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलीक्लिनिकमा स्वास्थ्य जाँच गर्ने चिकित्सक मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तिमा पनि MBBS वा सो सरहको चिकित्सा सम्बन्धी उपाधि प्राप्त गरी सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ । पोलिक्लिनिकको हकमा प्रदान गरिने विशेषज्ञ सेवा अनुसारको विशेषज्ञ चिकित्सक पूर्णकालिन वा अल्पकालिन रूपमा हुनु पर्नेछ । त्यसैगरी क्लिनिकमा हेल्थ असिस्टेन्ट/सि.एम.ए र स्टाफ नर्स/अ.न.मी. १/१ जना हुनुपर्नेछ । पोलिक्लिनिक सेवा सञ्चालन गर्दा एउटै व्यवस्थापन अन्तर्गत रही ५ वा सो भन्दा बढी सेवा प्रदान गर्नु पर्ने छ ५ वा सो भन्दा कम सेवा भएको संस्था स्वास्थ्य क्लिनिक मानिनेछ ।

(२) उपदफा (१)मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएपनि सामान्य प्रकृतिको निजि स्वास्थ्य क्लिनिक, प्राथमिक उपचार तथा परामर्श केन्द्र सेवा को हकमा मान्यताप्राप्त शिक्षण संस्थाबाट सामान्य चिकित्सामा प्रमाणपत्रतह उर्तिण गरेको वा नेपाल सरकारको स्वास्थ्य तालिम केन्द्रबाट सि.अ.हे.व तालिम वा मिड लेवल प्राक्टीकम (MLP) तालिम प्राप्त गरेको वा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्था वाट सि.एम.ए. कोर्ष उर्तिण गरि मान्यता प्राप्त स्वास्थ्य संस्था वा अस्पतालमा ३ वर्षको अनुभव प्राप्त गरेको र स्वास्थ्य व्यवसायि परिषदमा दर्ता भएका स्वास्थ्यकर्मीले आफुले अध्ययन गरेको पाठ्यक्रममा समावेश भएको र स्वास्थ्य व्यवसायि परिषदको कोड अफ इथिक्स वमोजिमको विषयमा यस निर्देशिका वमोजिमको मापदण्ड अनुसारको पुर्वाधार पुरा गरी सेवा संचालन गर्न सक्ने छ ।

पोलिक्लिनिक /स्वास्थ्य क्लिनिक मा रेडियोलोजी इमेजिङ्गसेवा,प्रयोगशाला तथा औषधि उपचार सेवा संचालन गर्नु परेमा छुट्टाछुट्टै सेवा सम्बन्धी निर्धारित पूर्वाधार पूरा गर्नु पर्नेछ ।

(३) पोली क्लिनिक/स्वास्थ्यक्लिनिक मा स्वास्थ्य सेवा संचालनका लागि देहाय बमोजिमको आवश्यक न्यूनतम भौतिक सुविधाहरु हुनुपर्नेछ :-

(क) बिरामीको जाँच गर्नेVentilatedवाAC कोठा सेवा

अनुसारको छुट्टाछुट्टै हुनुपर्ने

(कम्तिमा १४० वर्ग फिटको) १

(ख) बिरामी बस्ने ठाउँ -कुनै ठाउँ १

(ग) बिरामी जाँचन टेबल १

(घ) चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीको लागि टेबल १

(ङ) चिकित्सकतथा स्वास्थ्यकर्मीकालागि कुर्सी १

(च) बिरामी बस्ने टुल १

(छ) शौचालयको व्यवस्था १

(ज) टेलिफोन (स्वैच्छिक)

(झ) स्वास्थ्य शिक्षा सम्बन्धी सूचनामूलक सामाग्री

(ञ) पानीको आपूर्ति भएको हुनुपर्ने ।

(५) सेवा र विषय अनुसारको आवश्यक औजार उपकरणहरुको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(६) बिरामीको सम्पूर्ण विवरण राख्नको लागि कम्प्युटर वा रजिष्ट्र हुनुपर्नेछ ।

(७) क्लिनिकमा प्रयोग गरिने सम्पूर्ण औजारहरु अनिवार्य रुपमा निर्मलीकृत गर्ने व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(८) क्लिनिकमा काम गर्ने अन्य व्यक्तिको योग्यताको प्रमाणपत्र र सम्बन्धित परिषद्मा अनिवार्य रुपमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ ।

(९) सेवा शुल्क र आयकर प्रमाणपत्र सवैले दख्ने ठाउँमा राख्नुपर्नेछ ।

(१०) मासिक प्रतिवेदन धरान उप-महानगरपालिकाकोस्वास्थ्य महाशाखामा पठाउने व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद ९

रेडियोलोजी वा डाइग्नोस्टिक एण्ड इमेजिङ सेवा सञ्चालनको लागि आवश्यक पूर्वाधार तथा शर्तहरू :

२४. रेडियोलोजी वा डाइग्नोस्टिक एण्ड इमेजिङ सेवा सञ्चालनको लागि आवश्यक पूर्वाधार तथा शर्तहरू :

- १) रेडियोलोजी वा डाइग्नोस्टिक सेवा अन्तरगत देहायको प्रविधिहरू सञ्चालन गर्न अनुमती दिइनेछ।
- X-Ray, Ultra Sonogram(USG)

(२) रेडियोलोजी डायग्नोस्टिक तथा इमेजिङ सेवाबाट पुन विकिरणको दुष्प्रभावलाई कम गर्नको लागि उक्त सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति दिदा वा सिफारिस गर्दा निम्न मापदण्डलाई आधार मानिनेछ :-

(क) एक्सरेका लागि :

- (१) एउटा एक्सरे मेसिन Install गर्नका लागि कम्तीमा २२५ स्क्वायर फिटको कोठा उपलब्ध हुनु पर्ने ।
- (२) एक्सरे गर्ने कोठाको Wall Thickness(क) ९ इञ्च With Plaster of Paris वा ((ख) ६ Inch इञ्च with .20 mm lead barrier वा (ग) २.० एम एम lead thickness हुनु पर्ने । साथै भ्याल, ढोका तथा भित्ताबाट हुने विकीकरणको चुहावट हुन नसक्ने गरी आवश्यक व्यवस्था भएको हुनुपर्ने ।
- (३) X-ray सेवा प्रदान गर्ने व्यक्तिको लागि एक्सरे कोठा भित्र ०.५ mmको एप्रोन तथा radiation protective measures को व्यवस्था हुनुपर्ने ।
- (४) Radiology मा कार्यरत कर्मचारीहरूको लागि radiation dose monitor उपलब्ध हुनु पर्दछ र समय समयमा Radiation Survey Monitoring गर्नु पर्ने ।
- (५) Eye Gonadal, Thyroid Gland आदिको Protection को लागि Lead glass/gloves/lead apron को व्यवस्था हुनुपर्ने ।
- (६) X-ray एक्सपोज गर्ने कोठा डार्करूम र प्रतीक्षा गर्ने कक्ष छुट्टाछुट्टै हुनुपर्ने ।
- (७) Radiology विभागमा जनसाधारणले देख्ने ठाउँमा X-ray विकिरणले स्वास्थ्यमा खराब असर पर्न सक्छ भन्नेबारे सूचना गर्ने । साथै सूचनामा गर्भवती महिला तथा बालबालिललाई अनावश्यक विकिरणबाट बच्न अनुरोध गर्ने ।
- (८) स्वास्थ्य मन्त्रालयको स्वीकृति वेगर Radiology सम्बन्धी मेशिन नेपाल भित्रल्याउने र सञ्चालन गर्न नपाइने ।

(ख) X-ray सेवाको लागि आवश्यक जनशक्ति तथा योग्यता :

X-ray सेवा सञ्चालन गर्न रेडियोग्राफर वा सिनियर रेडियोग्राफीक टेक्नोलोजिष्ट र रिपोर्टिङको लागि रेडियोलोजिष्टको व्यवस्था हुनु पर्नेछ :-

- (१) रेडियोलोजिष्ट: मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट चिकित्सा शास्त्रमा स्नातकतह उत्तिर्ण गरी रेडियोलोजी विषयमा एम डी, डी एम आर डी, एफ आर सी आर वा सो सरह कोष उत्तीर्ण गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (२) रेडियोलोजी एण्ड इमेजिङको रिपोर्टिङ रेडियोलोजिष्टहरूले मात्र गर्न पाउने साथै Radiological Interventional Procedure हरू पनि यथासम्भव रेडियोलोजिष्टले गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (ग) सिनियर रेडियोग्राफीक टेक्नोलोजिष्ट- सम्बन्धित विषयमा M.Sc. Radiography गरी कम्तीमा स्नातक तहमा ३ वर्ष काम गरेको हुनुपर्छ ।
- (घ) रेडियोग्राफीक अधिकृत (रेडियोग्राफिक टेक्नोलोजिष्ट) - चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थान वा नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त अन्य संस्थान यस रेडियोग्राफीक विषयमा (BSc. MIT, Bsc. RT) स्नातक तह उत्तिर्ण गरेको हुनुपर्ने । साथै -NHPC (Nepal Health Professional Council) मा दर्ता हुनु पर्ने ।
- (ङ) रेडियोग्राफर: चिकित्सा शास्त्र अध्ययन संस्थानबाट वा नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त अन्य संस्थाबाट रेडियोग्राफी विषयमा प्रमाण पत्र तह उत्तीर्ण गरेको हुनुपर्ने ।

(ग) **Radiation Measurement and Protection** सम्बन्धी व्यवस्था: Radiation Protection व्यवस्थित गर्ने र X-ray Unitहरुको गुणस्तर नाप गर्ने लाई चाहिने आवश्यक उपकरण खरीद गरी स्वास्थ्य मन्त्रालयले तोकेको निकायमा राख्ने र अनुगमन तथा निरीक्षणमा प्रयोग गर्ने र गुणस्तर, Dose Monitor गर्ने । विश्व स्वास्थ्य संगठनको मापदण्ड अनुसार कुनै काम गर्ने व्यक्तिमा radiation को dose 20 Milisievert per year (WHO)को सन् २००२ को मापदण्ड अनुसार देखिएमा उपयुक्त क्षतिपूर्तिको व्यवस्था सम्बन्धित संस्थाले मिलाउनु पर्नेछ ।

(घ) **Ultrasonogram (USG):** Ultrasonogramको प्रयोग सम्बन्धमा रेडियोलोजिष्टहरु बाहेक आफ्नो क्षेत्रमा मात्र प्रयोगमा ल्याउने गरी मान्यता प्राप्त संस्था तथा राष्ट्रिय स्वास्थ्य तालिमकेन्द्र वाट कम्तीमा ३ महिनाको USG तालिम प्राप्त गरेको स्त्री तथा प्रसूति रोगसम्बन्धी विशेषज्ञ , एम डि जि पी हरुले र ६ महिना सम्मको USG तालिम प्राप्त गरेको MBBS ले गर्न पाउनेछन् । सेवा सञ्चालन गर्न आवश्यक पर्ने निम्नबमोजिमको उपकरणहरुको व्यवस्था हुनु पर्नेछ :-

- (१) इमर्जेन्सी सेवामा चाहिने औषधि लगायत औजार उपकरणहरुको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
- (२) स्टेचर, ह्वील चियरको व्यवस्था हुनु पर्ने ।
- (३) शौचालयको राम्रो व्यवस्था हुनु पर्ने ।
- (४) रेकर्डिङ तथा रिपोर्टिङका लागि छुट्टै कोठाको व्यवस्था हुनु पर्ने ।
- (५) बैकल्पिक बिद्युतका लागि जेनेरेटरको व्यवस्था हुनु पर्ने ।
- (६) बिरामीको लागि र बिरामी कुरुवा बस्नको लागि कोठा लगायत बेञ्चको व्यवस्था हुनु पर्ने ।
- (७) स्टोर, रिपोर्ट डिस्ट्रीब्युसनको लागि छुट्टाछुट्टै कोठाको व्यवस्था हुनु पर्ने ।
- (८) A/C Machineको व्यवस्था र एक जना कम्तीमा PCL गरेका व्यक्ति व्यवस्था हुनु पर्ने । बिकिरण क्षेत्रमा काम गर्नेलाई अनिवार्य रुपमा रेडियसनभत्ताको व्यवस्था हुनुपर्ने ।

(ङ) X-ray सेवाको लागि न्यूनतम उपकरण तथा जनशक्ति पूर्वाधारहरु :

सि.न.	विवरण	क्लिनिक	१५ शैया देखि २५ शैया सम्म
१	एक्सरे मेशिन	१०० एम ए - १	३०० एम ए - १
२	एक्सरे मेशिन पोर्टेबल	स्वैच्छिक	१०० एम ए - १
३	मोवाईल मेशिन	स्वैच्छिक	स्वैच्छिक
४	अल्ट्रासाउण्ड मेशिन	स्वैच्छिक	स्वैच्छिक
५	जनशक्ति		
६	रेडियोलोजिष्ट	आंशिक समय	आंशिक समय
७	रेडियोग्राफिक अधिकृत/ रेडियोग्राफर	१	२/३

परिच्छेद १०
प्रयोगशाला सञ्चालन सम्बन्धी मापदण्ड

२५. निजी प्रयोगशाला सेवा: (१) निजी प्रयोगशाला सेवा सञ्चालनको लागि प्रयोगशालाहरुको स्तर, विभाजन र जनशक्ति देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछ :-

- (क) **ल्याव टेक्नीशियन:** मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट सम्बन्धित विषमा प्रमाण पत्र तह वा सो सरह उत्तीर्ण गर्न पाउने परिक्षणहरु: आफूले अध्ययन गरेको पाठ्यक्रम अनुसारका प्रयोगशाला सम्बन्धी आधारभूत देखि साधारण परिक्षणहरु ।
- (ख) **ल्याव असिष्टेण्ट:** मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तीमा एक वर्ष वा १५ महिनाको ल्या.अ तालिम पूरा गरी प्रमाण पत्र प्राप्त गरेको ।
- गर्न पाउने परिक्षणहरु :** आफूले अध्ययन गरेको पाठ्यक्रम अनुसारको प्रयोगशाला सम्बन्धी आधारभूत परिक्षणहरु
- (२) उपदफा (१) मा उल्लेखित जनशक्तिले आफूले प्राप्त गरेको प्रमाणपत्रको आधारमा निजी प्रयोगशाला खोली सञ्चालन गर्न पाउने छन् ।
- (३) उपदफा (१) मा उल्लेखित जनशक्तिले आफूले प्राप्त गरेको प्रमाणपत्रको आधारमा व्यवसाय गर्न नेपाल सरकारले तोकेको परिषद्बाट सदस्यता लिनु पर्नेछ ।

२६. प्रयोगशाला सञ्चालन सम्बन्धी न्यूनतम मापदण्ड: प्रयोगशालाहरुको न्यूनतम मापदण्ड स्वास्थ्य प्रयोगशाला स्थापना तथा संचालन मापदण्ड निर्देशिका २०७३ बमोजिम हुनुपर्नेछ । धरान उप महानगरपालिकाले 'D' र 'E' समूहको प्रयोगशालाको लागि मात्र संचालन अनुमती दिनेछ ।

'D' र 'E' प्रयोगशाला सम्बन्धि आधारभूत मापदण्ड :

(क) प्रयोगशालामा कम्तीमा २ जना नेपाल स्वास्थ्य व्यावसायी परिषद्मा दर्ता भएको प्रयोगशाला परिक्षणका लागि योग्य जनशक्ति हुनुपर्नेछ ।

(ख) Space 150 sq.ft

(ग) Equipments/Consumables/Reagents/Kits

1. "E" Category Laboratory

All "Basic Equipments ", consumables, reagents/kits

Basic equipments include-

- Centrifuge
- Colorimeter
- Water bath
- VDRL shaker
- Hot air oven
- Incubator
- Micropipettes
- DC coagulator
- Refrigerator
- Power backup

Glasswares: Khan Tubes, Test tubes, petri dishes, etc.

Consumables: Disposable syringes, vacutainers, gloves and masks

2. "D" Category Laboratory

All "E" PIUS-
Semi-automated M Biochemistry analyzer etc.

(घ) Services (range of tests): To be provided by these laboratories include:

- Hematology: TC, DC, hemoglobin, ESR, blood grouping for non-transfusion purpose, BT, CT
- Biochemistry: Sugar, Urea, BilirubinT&D, S. Uric Acid, Total protein, serum albumin
- Microbiology: Sputum AFB stain (Z-N stain)
- Tests by RDTs: With simple interpretation
- Miscellaneous: Routine urine analysis, routine stool analysis, urine pregnancy test, Stool for reducing substances.

(ङ) Qualification norms for authorized Signatories and technical Supervisor

CMLT/Lab Technician	Test of "D" Category lab
Lab Assistant	Test of "E" Category lab

- (च) प्रत्येक कोठामा पर्याप्त प्रकास र भेन्टीलेशनको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (छ) बिजुली र पानीको राम्रो व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (ज) प्रयोगशालाले फोहोर व्यवस्थापनको उचित व्यवस्थापन गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (झ) प्रयोगशालामा निर्मलीकरण र शौचालयको अनिवार्य व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (ञ) प्रयोगशालामा आवश्यक पर्ने टेबल, कुर्सी लगायतको आवश्यक फर्निचरहरु पर्याप्त मात्रामा हुनुपर्नेछ ।
- (ट) प्रयोगशालामा आवश्यक पर्ने काँचका भाडाकूडाहरु तोकिएको मापदण्ड अनुसार व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (ठ) प्रयोगशालामा काम गर्ने जनशक्तिले विषयसँग सम्बन्धित स्वास्थ्य परिषद्मा अनिवार्य रुपमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ र आफ्नो नाम, शैक्षिक योग्यता एवं परिषद्को दर्ता नम्बर उल्लेखित स्टाफ वा प्रिन्टको प्रयोग रिपोर्टिङमा अनिवार्य रुपमा उल्लेख गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (ड) प्रयोगशालामा दिइएको सेवाको विवरण ,सेवाग्राही संख्या उल्लेख गरी प्रतिवेदन प्रत्येक महिनामा धरान उप महानगरपालिकाकोस्वास्थ्य शाखामा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- (ढ) प्रयोगशाला परिक्षणको सेवा शुल्क निर्धारण धरान उप महानगरपालिकाबाट पूर्व स्वीकृती लिई गर्नुपर्नेछ ।
- (ण) प्रयोगशाला दर्ताको लागि तोकिएको ढाँचामा निवेदन पेश गर्नुपर्नेछ र शुल्क तिर्नुपर्नेछ ।

(२७) नमुना संकलन केन्द्र र शाखा सम्बन्धि व्यवस्था : (१) कुनैपनि प्रयोगशाला अन्तर्गत खोलिएका नमुना संकलन केन्द्रहरु न्यूनतम "E" समुहको प्रयोगशालाको मापदण्ड पुरा गरेको हुनुपर्ने छ र सोहि अनुसारको सेवा पनि प्रदान गरेको हुनुपर्ने छ ।

(२) नमुना संकलन केन्द्रको सम्पूर्ण व्यवस्थापन र अन्य जिम्मेवारी मुख्य प्रयोगशालाकै हुनेछ । अर्को नाम वाट संचालित प्रयोगशालामा नमुना संकलन केन्द्र राख्न पाइने छैन ।

(३) नमुना संकलन केन्द्र र शाखा राख्ने प्रयोगशाला कम्तीमा "D" समुहको हुनुपर्ने छ र यस्ता नमुना संकलन केन्द्र र शाखाहरुको समेत नगरपालिकाबाट स्वीकृती तथा दर्ता गराएर मात्र संचालन गर्न पाइनेछ ।

परिच्छेद ११

आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सम्बन्धी स्वास्थ्य संस्थाहरुको मापदण्ड

२८. आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सम्बन्धी स्वास्थ्य संस्थाहरुको मापदण्ड : (१) आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत निजी स्तरमा स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, सञ्चालन तथा स्तरोन्नति गर्दा देहायको मापदण्डहरुको पालना गर्नुपर्नेछ :-

(क) आयुर्वेद स्वास्थ्य सेवा :

- (१) आयुर्वेद चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दा वा चिकित्सा व्यवसाय गर्दा सम्बन्धित विषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्नातक वा स्नातकोत्तर उपाधि हासिल गरी नेपाल आयुर्वेद चिकित्सा परिषदमा दर्ता भएको हुनु पर्नेछ । नेपालसरकारको वहालवाला कर्मचारी भएमा नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिनुपर्नेछ ।
- (२) पञ्चकर्म सेवा केन्द्रमा सम्बन्धित विषयमा कम्तिमा बि.ए.एम.एस वा सो सरह उपाधि प्राप्त व्यक्तिबाट वमन, विरेचन, शिरोविरेचन, आस्थापन, अनुवासन वस्ति र रक्तमोक्षण प्रयोग गर्नुपर्ने र उत्तरवस्तिको लागि सम्बन्धित विशेषज्ञबाट गर्नुपर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) र (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएपनि सामान्य प्रकृतिको निजि आयुर्वेद स्वास्थ्य क्लिनिक , आयुर्वेद परामर्श केन्द्र सेवा को हकमा मान्यताप्राप्त शिक्षण संस्थाबाट आयुर्वेदिक चिकित्सामा प्रमाणपत्रतह उर्तिण वा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट वैद्यकोर्ष उत्तिर्ण गरि स्वास्थ्य व्यवसायि परिषद वा आयुर्वेद परिषदमा दर्ता भएका स्वास्थ्यकर्मीले आफुले अध्ययन गरेको पाठ्यक्रममा समावेश भएको विषयमा यस निर्देशिका बमोजिमको मापदण्ड अनुसारको पूर्वाधार पूरा गरी सेवा संचालन गर्न सक्ने छ ।

- (३) आयुर्वेद अस्पतालमा काम गर्ने कर्मचारीलाई संक्रमण सुरक्षा सम्बन्धी आवश्यक तालिम दिनुपर्नेछ ।
- (४) आयुर्वेद अस्पतालले जनशक्ति, भौतिक पूर्वाधार, औजार-उपकरण र सेवाको गुणस्तरीयतामा मात्र संस्था विस्तार गर्ने स्वीकृतिको लागि माग गर्न र उपयुक्त ठहरभएमा शाखा विस्तारको स्वीकृति दिन सकिनेछ ।
- (५) बिरामीको उपचारको सिलसिलामा आवश्यकता अनुसार विशेषज्ञ चिकित्सक समक्ष वा उपयुक्त स्थानमा प्रेषण (रिफर) गर्नुपर्नेछ ।
- (६) रोग निदानार्थ आवश्यक पर्ने ई.सि.जी., इ.इ.जी, प्योथोलोजी, रेडियोलोजी तथा अन्य आवश्यक सेवाहरु संचालन गर्नुपरेमा सम्बन्धित विषयको जनशक्ति र सो सम्बन्धी भौतिक पूर्वाधार, औजार उपकरण नीति नियमको पालना गर्नुपर्नेछ ।
- (७) इन्ट्रिगेटेड क्लिनिक, नर्सिङ्ग होम वा अस्पताल भनी स्वीकृतिका लागि माग भएमा कुनकुन विषय र सेवा दिने उद्देश्य राखिएको हो ? सो प्रष्ट उल्लेख गरि सोही बमोजिमको जनशक्ति, औजार उपकरण र भौतिक पूर्वाधार व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।
- (८) आयुर्वेद चिकित्सा विधामा स्वास्थ्य रक्षा, रोग निवारण, औषधि द्रव्य काष्ठौषधि, रसौषधिको प्रयोग गरिने चिकित्सा सेवा, विना औषधि दिइने सेवा र आयुर्वेद स्वास्थ्य सेवामा उल्लेखित पूर्वकर्म अन्तर्गतका निराग्नी स्वेद (जल, वायु, सूर्यकिरण, पार्थिवतत्वको प्रयोग), अग्नि स्वेदन, अभ्यङ्ग (Massage), सत्वावजय चिकित्सा - योगाभ्यास, ध्यान आदि) को माध्यमबाट रोगको रोकथाम वा दीर्घजीवनका लागि सञ्चालन गरिने संस्थाहरुले आयुर्वेद स्वास्थ्यकर्मीहरु, भौतिक पूर्वाधार, आवश्यक औजार उपकरण र तोकिएको मापदण्ड पूरा गरि जुन सुकै नाममा संचालन भएतापनि आधार ग्रन्थ सहित अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट अनुमति लिएर मात्र सञ्चालन गर्न पाइनेछ ।

(ख) आयुर्वेद चिकित्सा अन्तरगत रहने सेवाहरु: चिकित्सा सेवा :

१. रोग उपचार (आतुर विकार प्रशमन)

(क) युक्ति व्यापाश्रय चिकित्सा

(ख) संशमन -औषधि चिकित्सा)

(ग) संशोधन (वमनादि पञ्चकर्म शोधन चिकित्सा)

(घ) दैव व्यापाश्रय

(ङ) सत्वावजय

(च) शस्त्र-प्रणिधान

(छ) योगाभ्यास

२. स्वास्थ्य प्रवर्द्धनात्मक, स्वास्थ्य रक्षा तथा प्रतिरोधात्मक स्वास्थ्य सेवा

(क) प्रकृति विनिश्चय र परामर्श

(ख) स्वस्थवृत्त पालन -ऋतुचर्या, दिनचर्या, रात्रिचर्या, पथ्यापथ्य, आहार विहार

(ग) रसायन

(घ) वाजीकरण

(ङ) पञ्चकर्म

(च) योगाभ्यास

(ग) आयुर्वेद अस्पताल तथा नर्सिङ्ग होम सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधार : (१) आयुर्वेद चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत निजीस्तरमा सञ्चालन गर्न अस्पताल एवं नर्सिङ्ग होमहरुले आफ्नो क्षमता अनुसार क्रमशः एक वा एकभन्दा बढी तपसिलमा उल्लेखितविभाग/शाखाहरु सञ्चालन गर्न सक्नेछन् :-

आयुर्वेद चिकित्सा सेवा अन्तर्गत विभाग वा शाखाहरु:

(क) कार्यचिकित्सा

(ख) बालरोग चिकित्सा

(ग) प्रसूति तथा स्त्रीरोग चिकित्सा

(घ) शल्य चिकित्सा

(ङ) शालाक्य

(च) रसायन

(छ) वाजीकरण ।

(३) आयुर्वेद स्वास्थ्य क्लिनिक, पोलिक्लिनिक र अस्पतालले देहाय बमोजिमको भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था तथा मापदण्डको पालना गर्नु पर्नेछ :-

(घ) आयुर्वेद स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिक सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधारहरु: आयुर्वेद पोलिक्लिनिक सेवा सञ्चालन गर्दा एउटै व्यवस्थापन अन्तर्गत रही तीन वा सो भन्दा बढी सेवा प्रदान गर्नु पर्ने र औषधि सेवाको व्यवस्था समेत हुनुपर्नेछ। स्वास्थ्य जाँच गर्ने तथा परामर्श दिने व्यक्ति कुनै पनि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तिमा पनि BAMS वा सो सरह को चिकित्सा सम्बन्धी उपाधि प्राप्त गरी आयुर्वेद चिकित्सा परिषद्मा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ ।

(१) एक सेवा सञ्चालनका लागि आवश्यक न्यूनतम भौतिक सुविधाहरु निम्न अनुसारको हुनुपर्नेछ:-

(क) बिरामीको जाँच गर्ने भेन्टिलेटेड कोठा सेवा अनुसारको छुट्टाछुट्टै हुनुपर्नेछ । (कम्तिमा १४ X १० वर्ग फिट)

(ख) बिरामी बस्ने ठाउँ -कुर्ने ठाउँ

(ग) बिरामी जाँच्ने टेवल

(घ) चिकित्सकको लागि कुर्सी

- (ड) चिकित्सकको लागि टेबल
 (च) बिरामी बस्ने कुर्सी/टुल
 (छ) बिरामी कुर्न बस्ने बेन्चहरुको व्यवस्था
 (ज) शौचालयको व्यवस्था
 (झ) टेलिफोन (स्वैच्छिक)
 (२) आवश्यक औजार उपकरणहरु निम्न अनुसारको हुनुपर्नेछ:-
 (क) थर्मोमिटर -१
 (ख) तौल लिने मेशिन -१
 (ग) उचाइ नाप्ने मेशिन -१
 (घ) टंग डिप्रेसर - १
 (ड) ब्लड प्रेशर जाँचन मेशिन -१
 (च) स्टेथोस्कोप -१
 (छ) आँखा, नाक, कान जाँचने सेट -१
 (ज) प्रोक्टोस्कोप -१
 (झ) प्रोव
 (ञ) सिरिन्ज
 (ट) टर्च लाइट
 (ठ) पञ्जा
 (ड) मास्क, एप्रोन
 (ढ) किडनी ट्रे
 (ण) बाल्टीन ।
 (३) अन्य व्यवस्था (थप मापदण्ड):
 (क) विशेषज्ञ सेवा र विषय अनुसारको आवश्यक औजार उपकरणहरुको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
 (ख) बिरामीको सम्पूर्ण बिबरण राख्नका लागि एउटा रजिष्टर हुनुपर्नेछ ।
 (ग) क्लिनिकमा प्रयोग गरिने सम्पूर्ण औजारहरु अनिवार्य रूपमा निर्मलकृत गरिएको हुनुपर्नेछ ।
 (घ) क्लिनिकमा काम गर्ने व्यक्तिले आफ्नो योग्यताको प्रमाणपत्र तथा आयुर्वेद चिकित्सा परिषद् दर्ता नं., सेवा शुल्क र आयकर प्रमाणपत्र सबैले देख्ने ठाउँमा राख्नुपर्नेछ ।
 (ड) मासिक प्रतिवेदन नियम अनुसार सम्बन्धित निकायमा पठाउने व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
 (ड) **आयुर्वेद पूर्वकर्म पञ्चकर्म सेवा केन्द्र सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधारहरु :**
 (१) **भौतिक पूर्वाधार:** आयुर्वेद पञ्चकर्म सेवा प्रदान गर्ने केन्द्र, हेल्थ क्लब र हेल्थ रिसोर्टहरु सञ्चालनका लागि आवश्यक पर्ने अभ्यङ्ग, स्वेदन, स्नान, वमन, विरेचन, शिरोविरेचन, वस्ति आदि उपचार कक्षहरु र सोका लागि देहायका सामग्रीहरुको व्यवस्था हुनुपर्नेछ । यसका साथै औषधि निर्माण कक्ष, प्रकृति परीक्षण, सत्वावजय चिकित्सा, योग ध्यान एवं अन्य सहायकहरुका लागि आवश्यक कक्षहरु हुनुपर्नेछ । साथै उपयुक्त किसिमका पुस्तकालय, शौचालय आदिको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
 (क) अभ्यङ्ग कक्ष
 (ख) स्वेदन कक्ष (ग्याँस सिलिण्डर कक्ष बाहिर हुनु पर्ने)
 (ग) अभ्यङ्ग टेबल
 (घ) सर्वाङ्ग स्वेदन बक्स
 (ड) नाडि स्वेदन यंत्र
 (च) वस्ति यंत्र सेट

- (छ) वमन टेबल सहित वमन कक्ष
- (ज) शौचालय संलग्न रहेको विरेचन कक्ष
- (झ) विरेचन कुर्सी
- (ञ) नस्य कुर्सी
- (ट) शिरोधारा टेबल सहित सेट
- (ठ) शिरा बस्ति सट
- (ड) जान बस्ति, कटि बस्ति आदि सट
- (ढ) कटि स्वेदन टब
- (ण) अवगाह स्वेदन टब
- (त) संसर्जन कर्मका लागि भोजनालय
- (थ) अन्य पूर्वाधार तथा आत्यायिक चिकित्सा सामाग्री

नोट : पञ्चकर्मको प्रधानकर्म संचालनका लागि अन्तरग सेवा संचालन स्विकृति अनिवार्य हुने छ ।

(२) **पञ्चकर्म सेवाहरु**: यी सेवा केन्द्रहरु व्यवस्थित रूपमा सञ्चालित गरिनुपर्नेछ । यी केन्द्रहरुबाट दिइने सेवाहरु आयुर्वेद चिकित्सा सिद्धान्त अनुसार रसायन, वाजीकरण, स्वास्थ्य प्रवर्द्धन, प्रतिरोधात्मक, पुनर्स्थापन एवं उपचारात्मक क्रममा आधारित रहनुपर्नेछ । रसायन, वाजीकरणसेवा पनि दिनुपर्नेछ । पञ्चकर्म र सो सम्बन्धी सेवाहरु निम्नानुसार गर्नुपर्नेछ:-

- (क) पञ्चकर्म
- (१) पूर्वकर्महरु: स्नेहन, स्वेदन, अभ्यङ्ग, पिण्डस्वेद, नाडी र पिचु आदि ।
- (२) संसर्जन, रसायन कर्म
- (३) प्रधानकर्महरु: वमन, विरेचन, वस्ति -अनुवासन, आस्थापन, शिरोविरेचन, रक्तमोक्षण -जलौका) ।
- (४) पश्चात् कर्म ।
- (ख) अन्य कर्म
- (१) अभ्यङ्ग, स्वेदन, २३ प्रकार स्वेद वाह्य वस्ति, नेत्र तर्पण, शिरोधारा, शिरोवस्ति, तेल, स्नान, लेप, कटिस्नान, पादस्नान आदि कर्महरु ।
- (२) सत्वावजय कर्म: सत्वावजय, योग, ध्यान, नाद चिकित्सा आदि कर्महरु ।

(३) **आवश्यक जनशक्तिहरु**: आयुर्वेद चिकित्सा अन्तर्गत पञ्चकर्म र सम्बन्धित कुनै पनि कर्महरु दक्ष अनुभवी आयुर्वेद चिकित्सकहरुको मातहतमा रहेर मात्र दिइनु पर्नेछ । निम्नानुसार योग्यता भएका जनशक्तिहरुबाट उपरोक्त सेवाहरु सञ्चालन गर्नु पर्नेछ:-

- (क) आयुर्वेद चिकित्सक : आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीमा स्नातक वा स्नातकोत्तर उपाधि प्राप्त।
- (ख) पञ्चकर्म चिकित्सा सहायक : आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीमा प्रमाणपत्र तह वा आयुर्वेद स्वास्थ्य सहायक तह उत्तीर्ण गरी न्यूनतम ३ महिनाको पञ्चकर्म तालिम प्राप्त गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (ग) पञ्चकर्म सह-सहायक : कम्तिमा एस.एल.सी.पास गरी वैद्य तालिम प्राप्त भईव्यवसायिक परिषदमा दर्ता भएको र संबन्धित कार्यमा अनुभव प्राप्त वा आयुर्वेद चिकित्सकको मातहतमा रही सो सम्बन्धी आवश्यक कर्महरुको तालिम लिई २ वर्षको अनुभव प्राप्त गरेको ।
- (घ) अभ्यङ्गकता (महिला र पुरुष दुवै) : कम्तिमा आठ कक्षा पढी २ वर्षसम्म आयुर्वेद चिकित्सकको मातहतमा वसी अभ्यङ्गकताको रूपमा अनुभव प्राप्त गरेको ।
- (४) आयुर्वेद अभ्यङ्ग कर्म मात्र दिइने केन्द्रहरुबाट विश्रान्ती अभ्यङ्ग कर्म मात्र दिन सक्नेछन् र सो कर्मका लागि न्यूनतम सुपरिवेक्षण प्राविधिक निरीक्षण टोलीद्वारा समय समयमा गरिनेछ ।
- (५) पूर्वकर्म पञ्चकर्म चिकित्सा गर्दा प्रयोग हुने औषधि तथा अन्य द्रव्य :
- (क) क्वाथ, फाण्ट, अर्क, स्वरस

- (ख) अवलेह, पाक, खण्ड, किसरा
- (ग) स्नेह, प्रस्तर, मृदिका, जल, तेज, धुम्र, वास्प, कम्बल, वस्त्र, पट्ट, जल आदि ।

(६) पश्चात् कर्ममा प्रयोग हुने द्रव्य तथा निर्मित औषधि व्यवस्था :

- (क) सात्विक आहार, ऋतु तथा दिनचर्या, बम्हचर्या पालन
- (ख) औषधि-चूर्ण, वटी, फान्ट, अवलेह
- (ग) आसव, अरिष्ट
- (घ) लौह, मण्डुर
- (ङ) तेल, घृत
- (च) रस, रसायन
- (छ) लेप, मलहम
- (ज) भष्म, पिष्टी ।

२९. होमियोप्याथिक चिकित्सा सेवा स्थापना तथा सञ्चालन मापदण्ड :

(१) होमियोप्याथिक स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिकमा स्वास्थ्य जाँच गर्ने तथा परामर्श दिने व्यक्ति कुनै पनि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तिमा पनि स्नातक वा सो सरहको उपाधि प्राप्त गरेको हुनुपर्नेछ ।

(२) होमियोप्याथिक स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिकमा भौतिक पूर्वाधारहरु निम्नानुसार हुनुपर्नेछ :-

भौतिक पूर्वाधार:

- (क) बिरामी जाँच गर्ने उपयुक्त कोठा
- (ख) बिरामी कुर्ने बेन्च र कुर्सी
- (ग) बिरामी जाँच गर्ने टेबल र स्टूल
- (घ) शौचालय

आवश्यक स्वास्थ्य उपकरणहरु:

- (क) स्टेथेस्कोप
- (ख) वि.पी. सेट
- (ग) ई.एन.टी. सेट
- (घ) थर्मोमिटर
- (ङ) एक्सरे हेर्ने बक्स
- (च) Weighing Machine
- (छ) उचाईनाप्ने साधन
- (ज) टर्च
- (झ) गज, कटन, ब्यान्डेज
- (ञ) Tongue Depressor
- (ट) Proctoscope
- (ठ) बाल्टीन, जग
- (ड) बिरामीको विवरण राख्ने रजिष्टर
- (ढ) Catheterization set

जनशक्ति:

- (क) होमियोप्याथिक चिकित्सक - १ (कम्तिमा होमियोप्याथिकमा स्नातक तह वा सो सरह)
- (ख) सहायक होमियोप्याथिक चिकित्सक - १ (कम्तिमा होमियोप्याथिकमा प्रमाणपत्रतह वा सो सरह)
- (ग) होमियोप्याथिक सहायक - १ (मान्यता प्राप्त संस्थाबाट होमियोप्याथिकमा तालिम प्राप्त गरेको)

सेवा:

(क) उपचार

(ख) परामर्श

(च) होमियोप्याथिक इमर्जेन्सी सेवा:

(१) होमियोप्याथिकमा इमर्जेन्सी सेवा २४ सै घण्टा सीमित सेवा खुल्ला राख्न सकिनेछ ।

(२) भौतिक पूर्वाधार:

- २०×१५ साइजको भेन्टिलेशन तथा शौचालय युक्त कोठा
- चिकित्सक बस्ने टेबुल र कुर्सी -१ थान
- स्टाफ नर्स बस्ने कुर्सी -१ थान
- बिरामी बस्ने कुर्सी, टुल -१ थान
- अपरेशन टेबल -१ थान
- Hanging light (100 wt)-१ थान
- च्याक -१ थान
- हिटर -१ थान
- Sterilization set- १ थान
- शौचालयमा पर्याप्त मात्रामा पानी उपलब्ध भएको ।

(३) उपकरण:

- स्टेथोस्कोप
- BP set
- Globes
- X-ray view Box
- Thermometer
- Weighing Machine
- उचाई नाप्ने साधन
- Plastic Apron
- Dressing set
- Suturing set
- Torch
- Mask
- Cap
- Cotton, Gauze, bandage
- Stab, stand + oxygen cylinder, suction machine

(४) सेवा सम्बन्धी:

- Dressing
- Suturing
- साधारण Injury

(५) जनशक्ति:

- चिकित्सक -१ जना

● स्टाफ नर्स -१ जना

● कार्यालय सहायागी -१ जना

(६) औषधि:होमियोप्याथीमा प्रयोग हुने केही इमर्जेन्सी औषधिहरू

(छ) निजी स्तरका होमियोप्याथिक अस्पतालका पूर्वाधार : निजी स्तरका होमियोप्याथिक अस्पतालका पूर्वाधार सम्बन्धि मापदण्ड नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(३०) एक्यूप्रेसर चिकित्सा सेवा स्थापना तथा संचालन मापदण्ड :

अनेक रोगको उपचार गर्न एक्यूप्रेसर क्लिनिक वा पोलि एक्यूप्रेसर (प्राकृतिकचिकित्सा) क्लिनिक सञ्चालन गर्न निम्न लिखित न्यूनतम व्यवस्था हुनु पर्नेछ :-

(१) दक्ष जनशक्ति :

(क) कुनै विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धित विषयमा आवश्यक योग्यता (डाक्टर उपाधि) प्राप्त गरेको व्यक्तिहरू ।

(ख) कुनै पनि मान्य प्राप्त संघ संस्थाबाट आवश्यक तालिम (डाक्टर वा सो सरहका उपाधि) प्राप्त गरेको व्यक्तिहरू

(२) अर्ध दक्ष जनशक्ति :

(क) कुनै पनि मान्यता प्राप्त संघ संस्थाबाट एक वर्ष वा सोभन्दा बढी तालिम प्राप्त व्यक्तिहरू ।

(ख) दक्ष जनशक्तिको साथमा न्यूनतम तीन वर्षसम्म अनुभव प्राप्त गरेका कुरा दक्ष जनशक्तिले प्रमाणित गरेको व्यक्तिहरू ।

(३) विरामी जाँच गर्ने कोठा

(४) एक्यूप्रेसर थेरापिष्टहरूका लागि मेच र टेबल

(५) दक्ष एक्यूप्रेसर थेरापिष्ट (उपचारक)

(६) अर्धदक्ष एक्यूप्रेसर थेरापिष्ट (उपचारक) -१ जना

(७) कार्यालय सहायक -१ जना

(८) स्वीपर -१ जना

(९) आवश्यक उपकरणहरू:

(क) एक्यूपेशर जाँच गर्न मेशिन (ख) तौल लिने मेशिन

(ग) एक्यूपेशर गर्ने जिमका मेशिनहरू

(घ) शक्ति सञ्चार गर्ने उपकरणहरू

(ङ) इलेक्ट्रोनिक एक्यूपेशर मेशिन

(च) स्पाइनल रोलर

(छ) फेसियल रोलर र अन्य व्यायामका उपकरणहरू ।

(१०) संस्थागत रूपमा खोलिने क्लिनिक:

(क) नेपाल सरकारबाट स्वीकृत प्राप्त निकायको अनुमति लिएर मात्र स्वास्थ्य क्लिनिक सञ्चालन गर्नुपर्छ ।

(ख) स्वास्थ्य क्लिनिक सञ्चालन गर्न माथि उल्लेखित व्यवस्था हुनु अनिवार्य छ ।

(ग) चिकित्सक उपचारक लगायत काम गर्ने जनशक्तिले नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्र प्राप्त गरेको हुनुपर्दछ ।

(११) विरामी भर्ना गरेर पनि उपचार गर्न सकिनेछ ।

(१२) विरामी भर्ना गर्ने स्वास्थ्य क्लिनिकमा निम्नलिखित थप व्यवस्था हुनुपर्दछ :-

(क) विरामी राख्ने कोठा

(ख) विरामी सुत्ने बेड, आवश्यक ओड्ने ओछ्याउने सामान

(ग) सफा र प्रदुषणमुक्त कोठा

(घ) स्नान घर

(ङ) सफा पानी

(च) सन्तुलित भोजन आदि

- (छ) विरामी सुत्ने वेड एकले अर्कालाई नछुने गरी कम्तिमा २-३ फिटको दूरीमा राख्ने
- (ज) शौचालय ।
- (१३) नेपाल सरकारबाट अनुमति लिएर सञ्चालित सबै एक्स्प्रेसर स्वास्थ्य क्लिनिक वा अस्पतालले आयुर्वेद विभागमा वैकल्पिक चिकित्सामा संस्था दर्ता गरेको आधारमा उपमहानगरपालिकाले संचालन स्वीकृति प्रदान गर्ने छ ।
- (१४) एक्स्प्रेसर प्राकृतिक चिकित्सा विषयमा प्रचार/प्रसार तथा अनुसन्धान मात्र गर्ने उद्देश्यले पनि संस्था खोली सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।
- (क) सम्बन्धित विषयको अनुसन्धान गर्न आवश्यक योग्यता प्राप्त गरेका जनशक्ति हुनुपर्नेछ ।
- (ख) प्रचार गर्दा एउटा विषयसँग अर्को विषय बाभने गरी तथा एकले अर्कालाई हानी पुऱ्याउने प्रचार गर्नु हुदैन ।
- (१५) एक्स्प्रेसरका लागि नेपाल सरकार सरकारका स्वीकृति प्राप्त संस्थाबाट वा वैकल्पिक चिकित्साबाट प्रमाणित गरेर मात्र यस सम्बन्धी विक्री वितरणमा वजारमा ल्याउनु पर्नेछ । जस्तै: जोगाड, अन्य जिम आईटमका सामग्रीहरु ।
- (१६) समय परिस्थिति र स्थान अनुसार उपचारमा प्रयोग हुने उपकरणको विकासक्रम अनुसार परिवर्तन हुन सक्नेछ ।

३१. औषधि पसल दर्ता तथा अनुमति सम्बन्धि व्यवस्था :

- (१) यस उप महानगरपालिका क्षेत्रमा औषधि पसल संचालन गर्न औषधि ऐन २०३५ अनुसार औषधि व्यवसाय गर्न योग्यता पुगेका व्यवसायीहरुले सम्बन्धित वडाको र औषधि व्यवस्था विभागको सिफारिसको आधारमा स्वास्थ्य महाशाखाले संचालन स्वीकृति दिन सक्नेछ ।
- (२) औषधि पसल दर्ता तथा अनुमति सम्बन्धि अन्य व्यवस्थाको हकमा औषधि ऐन २०३५ र औषधि विक्री वितरण सहिता २०७१ वमोजिम हुनेछ ।
- (३) नगरपालिका क्षेत्र भित्रका औषधि पसलहरुको अनुगमन तथा नियमन नगरपालिकाको स्वास्थ्य महाशाखा तथा अनुगमन समितिले गर्न सक्नेछ । विद्यमान ऐन नियम र सहिता अनुसार संचालन नभएको पाइएमा आवश्यक निर्देशन, चेतावनी दिन तथा गम्भिर किसिमको लापरवाहि भएको पाएमा कारवाहिको लागि सम्बन्धित निकायलाई सिफारिस गर्न सक्नेछ ।
- (४) औषधि पसल सगै अन्य सेवा समेत संचालन गर्नुपरेमा संबन्धित सेवा अनुसारको मापदण्ड पुरा गरेर मात्र संचालन गर्नु पर्ने छ ।

परिच्छेद १२

स्वास्थ्य संग सम्बन्धित गैरसरकारी संघ संस्था सम्बन्धि व्यवस्था

३२. स्वास्थ्य संग सम्बन्धित गैरसरकारी संघ संस्था सम्बन्धि व्यवस्था : (१) यस उपमहानगरपालिका क्षेत्रभित्र स्वास्थ्य संग संबन्धित भई संचालन भएका र संचालनहुने स्थानिय स्तरका र राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरका संघ संस्थाले समेत यस नगरक्षेत्र भित्र कुनैपनि कार्यक्रम संचालन गर्दा उपमहानगरपालिका वाट स्वीकृति लिनुपर्ने छ ।

(२) उपदफा (१) वमोजिम स्वास्थ्य कार्यक्रम संचालन गर्ने संस्थाले संस्था दर्ता ऐन २०३४ वमोजिम दर्ता भई, राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरका संघ संस्थाले संघिय सरकार स्वास्थ्य मन्त्रालय, प्रदेश स्तरको भए प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना तथा स्थानिय स्तरको भए उपमहानगरपालिका स्वास्थ्य महाशाखामा संस्था दर्ता भएको हुनुपर्ने छ ।

(३) उपदफा २ बमोजिम दर्ता भएका संस्थाले यस नगरक्षेत्रमा स्वास्थ्य सेवा तथा कार्यक्रम संचालन गर्दा वार्षिक रुपमा संचालन गर्ने कार्यक्रमहरुको बजेट कार्यक्रम तथा कार्ययोजना पेश गर्नु पर्ने छ र उक्त कार्ययोजना उपमहानगरपालिकाबाट स्वीकृत भएपछिमात्र संचालन गर्न पाइने छ ।

(४) यस उपमहानगरपालिका क्षेत्र भित्र स्वास्थ्य संग सम्बन्धित उपचारात्मक शिविर, विशेषज्ञ शिविर आदि संचालन गर्न चाहने सामाजिक संघ संस्थाहरुले समेत कार्यक्रम संचालनको कार्ययोजना पेश गरि उपमहानगरपालिका पुर्व स्वीकृति लिएर मात्र कार्यक्रम संचालन गर्न पाइने छ ।

(५) उपदफा (१), (२) र (३) बमोजिम स्वीकृति लिएका संघ संस्थाले उपमहानगरपालिकाको स्वास्थ्य महाशाखाले उपलब्ध गराएको ढाँचा बमोजिम मासिक तथा वार्षिक प्रतिवेदन अनिवार्य रुपमा पेश गर्नु पर्ने छ ।

(६) उपदफा (४) बमोजिम स्वीकृति लिएका संघ संस्थाले उपमहानगरपालिकाको स्वास्थ्य महाशाखाले उपलब्ध गराएको ढाँचा बमोजिम कार्यक्रमको प्रतिवेदन सो महाशाखामा उपलब्ध गराउनु पर्ने छ ।

परिच्छेद १३

अनुसन्धान, अभिलेख तथा प्रतिवेदन सम्बन्धी व्यवस्था

३३. अनुसन्धान, अभिलेख तथा प्रतिवेदन :

(१) अनुसन्धान केन्द्र राखी अनुमति लिएका सम्बन्धित अस्पतालले राष्ट्रिय स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद्का मापदण्ड अनुसार कम्तिमा वर्षमा २ वटा अनुसन्धान गरी सो को प्रतिवेदन मन्त्रालय, धरान उपमहानगरपालिका तथा अनुसन्धान परिषद् र आयुर्वेद अनुसन्धानको हकमा राष्ट्रिय आयुर्वेद अनुसन्धान तथा तालीम केन्द्रलाई समेत बुझाउनु पर्नेछ । अनुसन्धान केन्द्रले त्यस्ता अनुसन्धान नगरेमा सम्बन्धित निकायले खारेज गर्न सक्नेछ ।

(२) अनुसन्धान केन्द्रको अनुमति नलिएको अन्य अस्पतालले यस निर्देशिका बमोजिम स्वीकृत प्राप्त स्वास्थ्य संस्थाले स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणालीले तोकेको ढाँचामा आफूले प्रदान गरेको सेवाको मासिक प्रतिवेदन धरान उपमहानगरपालिकामा अनिवार्य रुपमा पेश गर्न पर्नेछ । यसरी तोकिए बमोजिम प्रतिवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई सचेत गराउन सक्नेछ ।

(३) सूचना व्यवस्थापन गर्ने कर्मचारीलाई धरान उपमहानगरपालिकाको स्वास्थ्य महाशाखाले आवश्यक सहजिकरण गर्ने छ ।

(४) स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गरेको सेवाको विवरण ICD 10 अनुसार coding गरी सोही अनुसार प्रतिवेदन गर्ने व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(५) स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो संस्थामा भएको जन्म तथा मृत्युको घटना विवरण प्रचलित कानून बमोजिम तोकिएको ढाँचामा उपमहानगरपालिकामा पञ्जिकाधिकारीलाई मासिक रुपमा प्रतिवेदन दिनु पर्नेछ ।

३४. अध्ययन अनुसन्धान सम्बन्धमा : (१) यस उपमहानगरपालिका क्षेत्र भित्र स्वास्थ्य सम्बन्धि अध्ययन अनुसन्धान गर्ने शिक्षण संस्थाले अध्ययनको उदेश्य सहितको कार्ययोजना यस उपमहानगरपालिकामा पेश गर्नु पर्नेछ । यसरी पेश भएको कार्ययोजनाको आधारमा उपमहानगरपालिकाले तोकिएको शुल्क लिई अध्ययन अनुसन्धानको लागि स्वीकृति दिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि संघिय सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट गरिने स्वास्थ्य अनुसन्धान सम्बन्धि कार्य तथा स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषदबाट स्वकृत प्राप्त निकायबाट गरिने अध्ययन अनुसन्धानमा यो दफा लागु हुने छैन ।

परिच्छेद १४

सञ्चालन अनुमति नवीकरण हुन नसक्ने अवस्था र खारेजी सम्बन्धी व्यवस्था

३५. सञ्चालन अनुमति नवीकरण नहुने: (१) यस निर्देशिकामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायका अवस्थामा उपमहानगरपालिकाले स्वास्थ्य संस्थाको सेवा सञ्चालन अनुमतिको नवीकरण रोक्का वा खारेज गर्न सक्नेछ ।

- (क) नियमित वा आकस्मिक अनुगमन गर्दा तोकिएको गुणस्तर वा पूर्वाधार पुरा नगरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गरेको पाइएमा,
- (ख) प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकनमा उल्लिखित शर्तहरू पालना नगरेको पाइएमा,
- (ग) अस्पतालले प्रदान गरेको सेवाको प्रतिवेदन मासिक तथा वार्षिक रूपमा उपमहानगरपालीकामा पेश नगरेमा,
- (घ) स्वास्थ्य संस्थाबाट सिर्जित चिकित्साजन्य फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन नगरेको पाइएमा,
- (ङ) मन्त्रालय वा उपमहानगरपालीकाले दिएको निर्देशनको पटक पटक उल्लंघन गरेमा,
- (च) भवन संहिता अनुरूप भवन निर्माण नभएको वा पुराना भवनको हकमा तोकिएको समयभित्र भूकम्पीय दृष्टिकोणले भवन प्रबलीकरण गरेको नपाइएमा ।

३६. खारेजी गर्न सकिने: यो निर्देशिका प्रारम्भ हुनु अघि अनुमति प्राप्त गरी सञ्चालनमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाले संस्था सञ्चालन गर्न नसक्ने जनाई सञ्चालन अनुमति खारेजीको लागि निवेदन दिएमा सम्बन्धित निकायले त्यस्ता संस्थाको सञ्चालन अनुमति खारेजी गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद १५ विविध

३७. सेवा शुल्क निर्धारण समिति सम्बन्धी व्यवस्था : (१) सर्वसाधारणलाई उचित मूल्यमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा पुर्याउने प्रयोजनका लागि स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरको आधारमा त्यस्ता स्वास्थ्य संस्थाले लिन सक्ने सेवा शुल्क सम्बन्धी मापदण्ड निर्धारण गर्नका लागि अनुसूची १० मा उल्लेख भए बमोजिमको सेवा शुल्क निर्धारण समिति रहनेछ ।

(२) उपदफा (१) का प्रयोजनको लागि सेवा शुल्क निर्धारण समितिको बैठक आवश्यकताअनुसार वस्नेछ ।

(३) सेवा शुल्क निर्धारण समितिको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि समिति आफूले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

३८. प्रचार प्रसार गर्न वन्देज : (१) कुनैपनि स्वास्थ्य संस्था, औषधि पसल तथा चिकित्सा पद्धति वा चिकित्सकको प्रयोग उपयोगिता वा प्रभावकारी वारे भ्रुष्ट वा भ्रामक प्रचार प्रसार वा विज्ञापन गर्न वन्देज गरिएको छ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएपनि यस निर्देशिका बमोजिम दर्ता भएका स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो संस्थामा उपलब्ध सेवाहरूको वारेमा सुचना प्रसारण गर्न यस नगरपालिकाको स्वीकृति अनुसार तोकिएको दस्तुर भएमा सो समेततिरी सुचना प्रसारण गर्न सक्नेछ ।

३९. मापदण्ड तथा अनुसूचीमा हेरफेर

धरान उपमहानगरपालिकाले यस निर्देशिकामा उल्लेखित मापदण्ड तथा अनुसूचीहरूमा आवश्यकता अनुसार हेरफेर तथा थपघट गर्न सक्नेछ ।

४०. व्याख्या गर्ने अधिकार: यस निर्देशिकामा उल्लिखित मापदण्डको कुनै प्रावधानको कार्यान्वयनमा कुनै द्विविधा उत्पन्न भई कार्यान्वयनमा बाधा आई परेमा धरान उपमहानगरपालिकाले सो मापदण्डको व्याख्या गर्नेछ । साथै स्पष्ट हुन नसकेको विषयहरूमा उपमहानगरपालिकाले प्रचलित ऐन नियम तथा संघिय तथा प्रादेशिक ऐन नियम र निर्देशिकालाई समेत आधार मान्न सक्नेछ ।

४१. स्वतःअमान्य हुने : यस निर्देशिकामा लेखिएको कुनै कुरा प्रचलित नेपाल कानूनको कुनै व्यवस्थासँग बाँझिएमा बाँझिएको हदसम्म स्वतःअमान्य हुनेछ ।

अनुसूची १

पूर्वाधार, स्थायी एवं स्तरोन्नती स्वीकृतिको प्रयोजनका लागि अनुगमन समिति सम्बन्धी व्यवस्था
(दफा २ को खण्ड (क) सँग सम्बन्धित)

१. महाशाखा प्रमुख - संयोजक
२. मेडिकल अधिकृत(एक) -सदस्य
- ३.सिभिल इन्जिनियर (एक)- सदस्य
४. ल्याब टेक्नीसियन/अधिकृत(एक) -सदस्य
५. आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा शाखा प्रमुख /व.क.नि. (एक)- सदस्य
६. रेडियोग्राफर/अधिकृत (एक) - सदस्य
७. पब्लिक हेल्थ नर्स/अधिकृत एक) - सदस्य
८. फार्मसी वा सहायक अधिकृत एक) - सदस्य
९. जनस्वास्थ्यशाखा प्रमुख/स्वास्थ्य संयोजक -सदस्य सचिव

नोट: समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित विषयको विशेषज्ञलाई समितिको सदस्यका रूपमा थप गर्न सक्नेछ । साथै नगर अन्तर्गत का सरकारी सेवामा माथि उल्लेखित जनशक्ति नभएको अवस्थामा प्रादेशिक स्वास्थ्य कार्यालय तथा जिल्ला अस्पताल वा नेपाल सरकारको स्वामित्व रहेका अस्पताल को कर्मचारीवाट सदस्य कायम गर्न सक्नेछ ।

अनुसूची २
भवन सम्बन्धी मापदण्ड(दफा २ को खण्ड (ट) सँग सम्बन्धित)

- अधिकतम ग्राउण्ड कभरेज - ४० प्रतिशत
- Floor Area Ratio (FAR) - २.५
- न्यूनतम पार्किङ स्थल - जम्मा जग्गाको २५ प्रतिशत
- भवनको सेट ब्याक (Set Back)- कम्तिमा ३ मिटर भवनको चारतिर
- लाइट प्लेन (Light Plane) - ६३.५ डिग्री

अनुसूची ३

पूर्वाधार स्वीकृतिको मनसाय पत्रको लागि निवेदन फाराम (दफा ७ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

श्री

.....

..... ।

निम्नानुसार प्रस्तावित अस्पतालको संचालन तथा पूर्वाधार स्वीकृतिको मनसाय पत्रका लागि देहाय अनुसार कागजात सहित निवेदन फाराम पेश गरको छु/छौ ।

निवेदन फाराम :

कार्यकारी अधिकृत/संचालन समितिको तर्फबाट

निवेदक/संचालन समिति अध्यक्ष /कार्यकारी

दस्तखत :

नाम थर :

पद :

ठेगाना :

संपर्क नम्बर :

संस्थाको छाप :

अस्पतालको विस्तृत विवरण

१. अस्पतालको नाम :-

शैया संख्या :-

२. साधारण सेवा/विशेषज्ञ सेवा वा अस्पताल के हो उल्लेख गर्ने :-

३. अस्पतालको ठेगाना (पत्राचार गर्ने ठेगाना) :-

अञ्चल :-

जिल्ला :-

महानगरपालिका/उमनपा/नपा/गाविस:

वडा नं. :-

टोल :-

ब्लक नं. :- टेलिफोन :- मोबाईल :- पो.ब.न. :-

४. अस्पताल खोल्ने व्यक्तिहरु (५ प्रतिशत भन्दा बढी शेयर धारण गर्नेहरुको मात्र):-

नाम :-

ठेगाना :-

नागरिकता नं. :- मोबाइल नं. :-

फोन नं. :-

५. अस्पतालका लागि आवश्यक जग्गा र स्वामित्व :

(क) जग्गाको कित्ता, क्षेत्रफल र स्वामित्वको प्रकार:

(ख) लिजमा भए कबुलियतनामा पेश गर्ने:

६. अस्पतालको वित्तीय स्रोत :-

(क) निजी लगानी(ख) बैंक कर्जा (ग) सरकारी(घ) अनुदान सहयोग

(ङ) गैरसरकारी संस्थाबाट कर्जा लिइ संचालन गर्ने भए सो को विवरण(च) अन्य

वित्तीय लगानी :- (स्थीर पूँजी लागत) रु.

(क) भवन तथा जग्गाको लागि :- रु.

(ख) औजार उपकरणका लागि :- रु.

वित्तीय लगानी -चालू पूँजी लागत) रु.

रोजगार संख्या :-

अनुमानित आम्दानी :- रु.

अनुमानित मुनाफा :- मासिक :- रु. त्रैमासिक :- रु.

वार्षिक :- रु.

७. देहायका विषयहरु समेत समावेश भएको व्यावसायिक कार्ययोजना

(क)स्वीकृत संस्थाबाट प्रदान गर्ने सेवाहरुको विवरण :

निदानात्मक सेवा	प्रतिकारात्मक सेवा	उपचारात्मक सेवा
<ul style="list-style-type: none"> ● एक्सरे ● अल्ट्रासाउण्ड ● इन्डोस्कोपी ● इ सि.जी, ट्रेडमिल ● प्रयोगशाला ● ● ● 	<ul style="list-style-type: none"> ● खोप ● गर्भवती, सुत्केरी जाँच ● परिवार नियोजन ● ● ● ● ● 	<ul style="list-style-type: none"> ● प्रसुति तथा स्त्री रोग ● जनरल मेडिसिन ● जनरल सर्जिकल ● विशेषज्ञ सेवा : जस्तै प्रसुति सेवा, वालरोग, मृगौला रोग, स्नायु,आखा, हाडजोर्नी,मानसिक रोग ● ●

(ख) संस्थामा प्रयोग हुने आवश्यक उपकरणहरूको विवरण (संलग्न गर्ने):

(१)

(२)

(३)

(४)

(ग) संस्थामा सेवा पुऱ्याउनको लागि आवश्यक पर्ने जनशक्तिको विवरण (संलग्न गर्ने):

(१) विशेषज्ञ :

नाम : पद : योग्यता : पार्टटाईम : फुलटाईम :

(२) प्राविधिक :

नाम : पद : योग्यता : पार्टटाईम : फुलटाईम :

(३) प्रशासनिक :

नाम : पद : योग्यता : पार्टटाईम : फुलटाईम :

दस्तखत :

नोट :

(१) संस्थामा कार्य गर्ने प्राविधिक कर्मचारीहरू सम्बन्धित परिषद्मा दर्ता भएको हुनुपर्ने । सम्बन्धित परिषद्का प्रमाण पत्र अनिवार्य रूपमा पेश गर्नुपर्नेछ ।

(२) कर्मचारीहरूको योग्यताको प्रमाणित प्रतिलिपिको साथै कार्य गर्न मन्जुरीनामा समेत संलग्न हुनुपर्ने ।

(३) संघिय तह, प्रदेश तह र स्थानिय सरकारमा कार्यरत कर्मचारीहरू संलग्न हुने भएमा संबन्धित तहको काममा बाधा नपर्नेगरि संबन्धित तहवाट पुर्व स्वीकृती लिएको हुनुपर्ने छ ।

(४) प्राविधिक कर्मचारीहरूले आफू कार्य गर्ने अन्य संस्थाहरूको समेत विवरण खुलाउने ।

अनुसूची ४

अस्पताल

स्थापना, सेवा विस्तार वा स्तरोन्नतिका लागि अनुमति प्राप्त गर्न दिने निवेदन फाराम
(दफा ८ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

१. संस्थाको नाम :-शैया संख्या :-

२. साधारण सेवा/विशेषज्ञ सेवा अस्पतालमा कुन हो उल्लेख गर्ने :-

३. संस्थाको ठेगाना (पत्राचार गर्ने ठेगाना) :-

अञ्चल :-

वडा नं. :-

टोल :-

जिल्ला :-

व्लक नं. :-

टेलिफोन नं. :-

४. संस्था खोल्ने व्यक्तिहरु :-

नाम :-

नागरिकता नं. :-

ठेगाना :-

फोन नं. :-

मोबाइल नं. :-

५. संस्थाको वित्तीय स्रोत :-

क. निजी :-

ख. शेयर कर्जा :-

ग. सरकारी :-

घ. गैर सरकारी संस्थाबाट कर्जा लिई संचालन गर्ने भए सो उल्लेख गर्ने :-

वित्तीय लगानी :- (लागत) रु.

क. भवन तथा जग्गाको लागि :-

औजार उपकरण :-

जनशक्ति :-

अनुमानित आमदानी :-

आमदानी स्वदेशी :- विदेशी :-

अचल सम्पत्तिको स्रोत :-

अनुमानित मुनाफा :-

मासिक :-

त्रैमासिक :-

वार्षिक :-

६. नर्सिङ्ग होम तथा प्राईभट अस्पतालको वर्गीकरण अनुसार प्रदान गर्ने सेवाहरुको विवरण कुन-कुन सेवा पुऱ्याउने हो ? खुलाउने,

निदानात्मक सेवा	प्रतिकारात्मक सेवा	उपचारात्मक सेवा	अन्य सेवा
<ul style="list-style-type: none"> ● एक्सरे ● प्याथोलोजी ● अल्ट्रासाउण्ड ● ई सी जी, ● इन्डोस्कोपी ● ट्रेडमिल प्रयोगशाला ● सर्जिकल सेवा तथा रुजाहर व्यवस्थापन 	<ul style="list-style-type: none"> ● खोप ● आहार विहार 	<ul style="list-style-type: none"> ● प्रसुति तथा स्त्री रोग ● जनरल मेडिसिन ● जनरल सर्जिकल ● विशेषज्ञ सेवा : जस्तै प्रसुति सेवा, वालरोग, मृगौला रोग, स्नायु,आखा, हाडजोर्नी,मानसिक रोग ,दन्त रोग 	<ul style="list-style-type: none"> ● एम.सि.एच क्लिनिक ● परिवार नियोजन ● फामेसी

७. संस्थामा प्रयोग हुने आवश्यक मुख्य उपकरणहरूको विवरण तथा स्रोत :-

क्र.सं.	औजार तथा उपकरणको नाम	स्पेसिफिकेशन	संख्या	इकाई	निर्माण कम्पनी को नाम/स्रोत	कैफियत

द. सेवा शुल्क (अलग र स्पष्टसँग) खुलाउने :-

९. संस्थामा सेवा पुऱ्याउने कर्मचारीहरूको विवरण सम्बन्धित मापदण्ड अनुसार :-

(१) विशेषज्ञ :

नाम : पद : योग्यता : पार्टटाईम : फुलटाईम :

(२) प्राविधिक :

नाम : पद : योग्यता : पार्टटाईम : फुलटाईम :

(३) प्रशासनिक :

नाम : पद : योग्यता : पार्टटाईम : फुलटाईम :

निवेदक/संचालन समिति अध्यक्ष /कार्यकारी

दस्तखत :

नाम थर :

पद :

ठेगाना :

संपर्क नम्बर :

संस्थाको छाप :

नोट:

१) सम्बन्धित सेवा अनुसार निर्धारित मापदण्डहरू र पूर्वाधारहरू पूरा भएपश्चात् मात्र सेवा संचालन गर्न पाइनेछ । २) उपयुक्त बमोजिम के कति कर्मचारीहरूको संस्थामा संलग्न हुने हो, स्पष्ट उल्लेख हुनुपर्ने ।

३) सबै शुल्क विवरण विस्तृत रूपमा उल्लेख हुनुपर्ने ।

४) संस्थामा कार्य गर्ने प्राविधिक कर्मचारीहरू सम्बन्धित परिषद्मा दर्ता भएको हुनुपर्ने, सम्बन्धित परिषद्को प्रमाणपत्र अनिवार्य रूपमा पेश गर्नुपर्ने ।

५) कर्मचारीहरूको योग्यताको प्रमाणित प्रतिलिपिको साथ कार्य गर्न मन्जुरीनामा समेत संलग्न हुनुपर्ने ।

६) संघिय तह, प्रदेश तह र स्थानिय सरकारमा कार्यरत कर्मचारीहरू संलग्न हुने भएमा संबन्धित तहको काममा बाधा नपर्नेगरि संबन्धित तहवाट पुर्व स्वीकृती लिएको हुनुपर्ने छ ।

७) प्राविधिक कर्मचारीहरूले आफू कार्य गर्ने अन्य संस्थाहरूको समेत विवरण खुलाउने ।

नोट: अस्पताल सञ्चालनका लागि निवेदन दिदा संलग्न गर्नुपर्ने कागजातहरू :

१. निवेदन फारम
२. कम्पनी दर्ता/संस्था दर्ताको प्रमाणित प्रतिलिपि
३. संस्था/कम्पनीको विधान/प्रबन्ध पत्र, नियमावलीको प्रतिलिपि
४. स्थायी लेखा दर्ता प्रमाण-पत्रको प्रतिलिपि
५. स्थापना गर्न लागिएको सम्बन्धित वडा कार्यालयको सिफारिस पत्र
६. अस्पतालले प्रदान गरिने सेवाको विवरण
७. अस्पतालमा काम गर्ने जनशक्ति सम्बन्धी विवरण
 - (क) बायोडाटा
 - (ख) शैक्षिक योग्यता, तालिमको प्रमाणित प्रतिलिपि
 - (ग) प्राविधिक कर्मचारीहरूले सम्बन्धित काउन्सिलको दर्ता प्रमाण-पत्रको प्रतिलिपि
 - (घ) नागरिकता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि
 - (ङ) जनशक्तिहरूको काम गर्ने समय (पार्ट टाइम/फूल टाइम किटान गर्नुपर्नेछ)
 - (च) मञ्जुरीनामा/कबुलियतनामा
८. औजार उपकरणको विवरण तथा स्रोत
९. सम्पूर्ण सेवा शुल्क विवरण
१०. भौतिकपूर्वाधार तथा सामग्रीको विवरण
११. अस्पतालको आर्थिक नियमावली
१२. अस्पतालले गरीब तथा असहायलाई छुट दिने नीति
१३. घर/कोठा बहालमा लिई सञ्चालन गर्ने भए घर बहाल सम्झौता-पत्र
१४. भवनको स्वीकृत नक्सा
१५. संस्थाको चल अचल सम्पत्ति विवरण तथा वित्तीय स्रोत
१६. संस्थाको कार्य योजना (Scheme)
१७. कर चुक्ता प्रमाण पत्र (लागू हुने अवस्थामा मात्र)
१८. लेखापरीक्षण प्रतिवेदन (लागू हुने अवस्थामा मात्र)
१९. बिरामी बडापत्रको नमूना
२०. रु. ५ को हुलाक टिकट
२१. मूल्य अभिवृद्धि कर वा आयकरमा दर्ता भएको प्रमाणपत्र
२२. भवन निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्र
२३. २५ शैया भन्दा माथिको अस्पतालको लागि सम्बन्धित निकायबाट भवनको नक्सा डिजाइन र निर्माण राष्ट्रिय भवन संहिताको मापदण्ड बमोजिम भएको स्वीकृति पत्र । (मापदण्ड पुरा नभएको भए विमा व्यवस्था भएको पत्रको प्रतिलिपि)
२४. २५ शैया भन्दा माथिको अस्पतालको लागि प्रारम्भिक वातावरणिय परिक्षण (IEE) वा वातावरणिय प्रभाव मुल्यांकन (EIA) पत्रको प्रतिलिपि र अस्पतालको विस्तृत सर्भेक्षण सहितको प्रस्ताव

अनुसूची ५

स्वास्थ्य क्लिनिक/रेडियो इमेजिङ सेवा/पोलिक्लिनिक /डेन्टल क्लिनिक /आयुर्वेद तथा वैकल्पिक स्वास्थ्य क्लिनिक

सञ्चालन अनुमति माग गर्न निवेदन फाराम
(दफा ८ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

१. संस्थाको नाम :-

शैया संख्या :-

२. संस्थाको ठेगाना (पत्राचार गर्ने ठेगाना) :-

पालिका:-

वडा नं. :-

टोल :

जिल्ला :-

ब्लक नं. :-

टेलिफोन नं.:-

पो.व.नं. :-

३. संस्था खोल्ने व्यक्तिहरु :-

नाम :-नागरिकता :-

ठेगाना :- फोन नं. :-

४. संस्थाको वित्तीय स्रोत(रकम खुलाउने) :-

क. निजी :-ख. शेयर कर्जा :-

ग. वैदेशिक :-घ. गैर सरकारी :-

ड. सामुदायिक :-च. अन्य

५. संस्थाको क्षमता तथा बिस्तृत कार्य योजना :-

सेवा प्रदान गर्ने क्षेत्रहरु :

निदानात्मक सेवा	प्रतिकारात्मक सेवा	उपचारात्मक सेवा	अन्य सेवा
<ul style="list-style-type: none"> ● एक्सरे ● प्याथोलोजी ● अल्ट्रासाउण्ड ● ई सी जी, ● इन्डोस्कोपी ● ट्रेडमिल प्रयोगशाला ● सर्जिकल सेवा तथा रुजाहर व्यवस्थापन ● ● 	<ul style="list-style-type: none"> ● खोप ● आहार विहार ● ● ● 	<ul style="list-style-type: none"> ● प्रसुति तथा स्त्री रोग ● जनरल मेडिसिन ● जनरल सर्जिकल ● विशेषज्ञ सेवा : जस्तै प्रसुति सेवा, वालरोग, मृगौला रोग, स्नायु, आखा, ● हाडजोर्नी,मानसिक रोग ,दन्त रोग ● ● 	<ul style="list-style-type: none"> ● एम.सि.एच क्लिनिक ● परिवार नियोजन ● फामेसी ● ●

६. सेवा शुल्क (अलग र स्पष्टसँग) खुलाउने :-

७. संस्थामा प्रयोग हुने आवश्यक मुख्य उपकरणहरूको विवरण तथा स्रोत :-

क्र.सं.	औजार तथा उपकरणको नाम	स्पेसिफिकेशन	संख्या	इकाई	निर्माण कम्पनी को नाम/ स्रोत	कैफियत

८. संस्थामा सेवा पुर्याउने जनशक्ति विवरण :-विशेषज्ञ चिकित्सक ,चिकित्सक,परामेडिक्स/नर्स,अन्य

जनशक्ति विवरण :

नाम	कार्य जिम्मेवारी	पद	योग्यता	कार्यरत रहने समय	पार्ट टायम/फुल टायम

स्वास्थ्य क्लिनिक/रेडियो इमेजिङ सेवा/आयुर्वेद तथा वैकल्पिक स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिक /डेन्टल क्लिनिक
सञ्चालन अनुमति माग गर्न निवेदन साथ संलग्न गर्नुपर्ने कागजातहरू :

१. निवेदन फारम
२. कम्पनी दर्ता/संस्था दर्ताको प्रमाणित प्रतिलिपि
३. स्थायी लेखा दर्ता प्रमाण-पत्रको प्रतिलिपि
४. प्रदान गरिने सेवाको विवरण
५. स्थापना गर्न लागिएको सम्बन्धित वडा कार्यालयको सिफारिस पत्र
६. संस्थामा काम गर्ने जनशक्ति सम्बन्धी विवरण
 - (क) बायोडाटा
 - (ख) शैक्षिक योग्यता, तालिमको प्रमाणित प्रतिलिपि
 - (ग) प्राविधिक कर्मचारीहरूले सम्बन्धित काउन्सिलको दर्ता प्रमाण-पत्रको प्रतिलिपि
 - (घ) नागरिकता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि
 - (ङ) जनशक्तिहरूको काम गर्ने समय (पार्ट टाइम/फूल टाइम किटान गर्नुपर्नेछ)
 - (च) मञ्जुरीनामा/कबुलियतनामा
७. औजार उपकरणको विवरण तथा स्रोत
८. सम्पूर्ण सेवा शुल्क विवरण
९. भौतिकपूर्वाधार तथा सामग्रीको विवरण
१०. गरीब तथा असहायलाई छुट दिने नीति
११. घर/कोठा बहालमा लिई सञ्चालन गर्ने भए घर बहाल सम्झौता-पत्र
१२. संस्थाको चल अचल सम्पत्ति विवरण तथा वित्तीय स्रोत
१३. संस्थाको कार्य योजना (Scheme)
१४. बिरामी बडापत्रको नमूना
१५. रु. ५ को हुलाक टिकट

नोट:

- १) सम्बन्धित सेवा अनुसार निर्धारित मापदण्डहरू र पूर्वाधारहरू पुरा भए पश्चात् मात्र सेवा संचालन गर्न पाइनेछ ।
- २) उपयुक्त बमोजिम के कति कर्मचारीहरूको संस्थामा संलग्न हुने हो, स्पष्ट उल्लेख हुनुपर्ने ।
- ३) संस्थामा कार्य गर्ने कर्मचारीहरू सम्बन्धित परिषद्मा दर्ता भएको हुनुपर्ने, सम्बन्धित परिषद्को प्रमाणपत्र अनिवार्य रूपमा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- ४) कर्मचारीहरूको योग्यताको प्रमाणित प्रतिलिपिहरू संलग्न हुनुपर्नेछ ।
- ६) संघिय तह, प्रदेश तह र स्थानिय सरकारमा कार्यरत कर्मचारीहरू संलग्न हुने भएमा संबन्धित तहको काममा बाधा नपर्नेगरि संबन्धित तहबाट पुर्व स्वीकृती लिएको हुनुपर्ने छ ।

अनुसूचि ६
प्रयोगशाला दर्ताको लागि आवेदन फारमको नमुना :
दफा ८ को उपदफा १ संग सम्बन्धित

प्रयोगशालाको नाम :

सम्पर्क ठेगाना :

ठेगाना :

फोन नं.

प्याक्स नं.

इमेल नं. :

प्रयोगशालाको किसिम :

- नमुना संकलन केन्द्र (Sample Collection Center)
- प्रयोगशाला सेवा मात्र प्रवाह गर्ने प्रयोगशाला (Stand alone Laboratory)
- Foreign employment
- Polyclinic /Clinic Based
- अस्पतालमा आधारित प्रयोगशाला (Hospital Based Laboratory)
- अनुसन्धान प्रयोगशाला (Research Laboratory)
- प्रेषण प्रयोगशाला (Referance Laboratory)

यदि अस्पतालमा आधारित हो भने :

अस्पतालको नाम :

वेड संख्या :

अस्पतालको प्रकार (गोलो घेरा लगाउने) : जनरल/विशेषज्ञ

दर्ताको लागि आवेदन दिन चाहेको समुह (गोलो घेरा लगाउने) : (Category of laboratory) M

A B C D E

प्रयोगशाला संचालन रहने समय :

के प्रयोगशाला पहिले देखि सञ्चालित छ ? छ

छैन

यदि छ भने दैनिक/मासिक/साप्ताहिक/मासिक परिक्षण नमुना संख्या (Sample Load) उल्लेख गर्नुहोस ।

जनशक्ति विवरण :

नाम	कार्य जिम्मेवारी	पद	योग्यता	कार्यरत रहने समय	कैफियत

प्रयोगशालाको कार्यक्षेत्र :

जम्मा क्षेत्रफल(sq ft.) :

कोठा संख्या :

उपलब्ध भौतिक सुविधाहरु(गोलो घेरा लगाउनुहोस) :

टेलीफोन

फ्याक्स

इन्टरनेट

विजुलिको व्याकअप

चौविस घन्टा खानेपानीको आपूर्ति सवारि साधन

अन्य सुविधा (उल्लेख गर्नुहोस)

उपलब्ध उपकरणहरु :

नाम	स्पेसिफिकेशन	कम्पनी	संख्या	चालु अवस्थामा रहे / नरहेको	कैफियत

प्यान नम्बर(दर्ता प्रमाण पत्रको फोटोकपी (संलग्न गर्ने)

दर्ता शुल्क..... बुझाएको रसिद नं.

मिति :

जिम्मेवार पदाधिकारी वा प्रयोगशाला इन्चार्जको नाम :

दस्तखत :

प्रयोगशालासञ्चालन अनुमति माग गर्न निवेदन साथ संलग्न गर्नुपर्ने कागजातहरु:

१. निवेदन फारम
२. कम्पनी दर्ता/संस्था दर्ताको प्रमाणित प्रतिलिपि
३. स्थायी लेखा दर्ता प्रमाण-पत्रको प्रतिलिपि
४. प्रदान गरिने सेवाको विवरण
५. स्थापना गर्न लागिएको सम्बन्धित वडा कार्यालयको सिफारिस पत्र
६. संस्थामा काम गर्ने जनशक्ति सम्बन्धी विवरण
 - (क) बायोडाटा(कार्यरत कर्मचारी)
 - (ख) शैक्षिक योग्यता, तालिमको प्रमाणित प्रतिलिपि
 - (ग) प्राविधिक कर्मचारीहरुले सम्बन्धित काउन्सिलको दर्ता प्रमाण-पत्रको प्रतिलिपि
 - (घ) नागरिकता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि
 - (ङ) जनशक्तिहरुको काम गर्ने समय (पार्ट टाइम/फूल टाइम किटान गर्नुपर्नेछ)
 - (च) मञ्जुरीनामा/कबुलियतनामा
७. औजार उपकरणको विवरण तथा स्रोत
८. सम्पूर्ण सेवा शुल्क विवरण
९. भौतिकपूर्वाधार तथा सामग्रीको विवरण
१०. गरीब तथा असहायलाई छुट दिने नीति
११. घर/कोठा बहालमा लिई सञ्चालन गर्ने भए घर बहाल सम्झौता-पत्र
१२. संस्थाको चल अचल सम्पत्ति विवरण तथा वित्तीय स्रोत
१३. संस्थाको कार्य योजना (Scheme)
१४. विरामी बडापत्रको नमूना
१५. रु. ५ को हुलाक टिकट

नोट:

- १) सम्बन्धित सेवा अनुसार निर्धारित मापदण्डहरु र पूर्वाधारहरु पुरा भए पश्चात् मात्र सेवा संचालन गर्न पाइनेछ ।
- २) उपयुक्त बमोजिम के कति कर्मचारीहरुको संस्थामा संलग्न हुने हो, स्पष्ट उल्लेख हुनुपर्ने ।
- ३) संस्थामा कार्य गर्ने कर्मचारीहरु सम्बन्धित परिषद्मा दर्ता भएको हुनुपर्ने, सम्बन्धित परिषद्को प्रमाणपत्र अनिवार्य रूपमा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- ४) कर्मचारीहरुको योग्यताको प्रमाणित प्रतिलिपिहरु संलग्न हुनुपर्नेछ ।
- ६) संघिय तह, प्रदेश तह र स्थानिय सरकारमा कार्यरत कर्मचारीहरु संलग्न हुने भएमा संबन्धित तहको काममा बाधा नपर्नेगरि संबन्धित तहबाट पुर्व स्वीकृती लिएको हुनुपर्ने छ ।

अनुसूचि ७

पेज ६८ देखि ७४

स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा नविकरण अनुमति दस्तुर
(दफा (११)को उपदफा (१)संग सम्बन्धित)

सि.नं.	शुल्क निर्धारण इकाई	शुल्क निर्धारण इकाई	स्थापनाको लागि दस्तुर रकम	नविकरणको लागि दस्तुर रकम
१	जनरल अस्पताल तथा नर्सिङ होम	प्रति शैया	४०००	५००
२	सामान्य विशेषज्ञ अस्पताल	प्रति शैया	५०००	१०००
३	रेडियो/इमेजिङ सेवा	प्रति सेवा	१००००	१०००
४	प्रयोगशाला सेवा "E" समुह	प्रति सेवा	१००००	१०००
५	प्रयोगशाला सेवा "D" समुह	प्रति सेवा	१२०००	१२००
६	पोलि क्लिनिक/स्वास्थ्य क्लिनिक (विशेषज्ञ सेवा भए अतिरिक्त समेत)	प्रति सेवा प्रति विशेषज्ञ	१०००० ५०००	१००० ५००
७	डेन्टल क्लिनिक	प्रति क्लिनिक १ भन्दा बढि चियर भए प्रति चियर थप दरुतुर	१०००० २०००	१००० ५००
८	जेनेरल डेन्टल अस्पताल(१० देखि १५ डेन्टल चियर)	जेनेरल अस्पताल	३००००	५०००
९	परामर्श / प्राथमिक उपचार क्लिनिक	प्रति सेवा	५०००	५००
१०	आयुर्वेद अस्पताल/वैकल्पिक चिकित्सा अस्पताल	प्रति शैया	२०००	५००
११	आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा क्लिनिक (विशेषज्ञ सेवा भए अतिरिक्त)	प्रति सेवा प्रति विशेषज्ञ	५००० ५०००	५०० ५००

नोट: १. जनरल अस्पताल, सामान्य विशेषज्ञ अस्पताल, नर्सिङ होम, आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा अस्पतालको दस्तुरनिर्धारण गर्दा इकाई दरले स्वीकृत जम्मा शैया लाई गुणा गरि निर्धारण गरिने छ साथै अन्य सेवाहरु ल्याव र एक्सरे, भिडियो एक्सरे, इन्डोसकोपि, सिटि स्क्यान, एम आर आई, दन्त रोग, विषयगत विशेषज्ञ सेवा, शल्यक्रियाको संघन कक्ष, आइ सि यु, फार्मोसी जस्ता सेवा भए वा थप गर्न चाहे प्रत्येकको छुट्टा छुट्टै सेवाको रुपमा प्रयोगशालाको हकमा सि.नं ४ र ५ अनुसार र अन्य सेवाको हकमा सि.नं. ३ वमोजिमको इकाई दरले गुणा गरि थपदस्तुर समेत निर्धारण गरिने छ।

२) पोली क्लिनिक/स्वास्थ्य क्लिनिक, आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा क्लिनिकमा अन्य सेवाहरु ल्याव र एक्सरे, भिडियो एक्सरे जस्ता सेवा भए वा थप गर्न चाहे प्रयोगशालाको हकमा सि.नं ४ र ५ साथै एक्सरे, भिडियो एक्सरे सेवाको हकमा सि.नं. ३ वमोजिमको इकाई दरले गुणा गरि थप दस्तुर समेत निर्धारण गरिने छ।

अनुसूचि ८

औषधि पसल दर्ता तथा नविकरणको लागि आवश्यक डकुमेन्ट
(दफा (३१)को उपदफा (१) र (२) संग सम्बन्धित)

१. निवेदन फारम
२. औषधि व्यवस्था विभागको सिफारिस/अनुमती पत्र
३. स्थायी लेखा दर्ता प्रमाण-पत्रको प्रतिलिपि
५. स्थापना गर्न लागिएको सम्बन्धित वडा कार्यालयको सिफारिस पत्र
६. संस्थामा काम गर्ने जनशक्ति सम्बन्धी विवरण
 - (क) बायोडाटा(कार्यरत कर्मचारी)
 - (ख) शैक्षिक योग्यता, तालिमको प्रमाणित प्रतिलिपि
 - (ग) सम्बन्धित काउन्सिलको दर्ता प्रमाण-पत्रको प्रतिलिपि
 - (घ) नागरिकता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि
 - (ङ) जनशक्तिहरुको काम गर्ने समय (पार्ट टाइम/फूल टाइम किटान गर्नुपर्नेछ)
 - (च) मञ्जुरीनामा/कबुलियतनामा
११. घर/कोठा बहालमा लिई सञ्चालन गर्ने भए घर बहाल सम्झौता-पत्र
१२. संस्थाको चल अचल सम्पत्ति विवरण तथा वित्तीय स्रोत

अनुसूचि ९

स्वास्थ्य संग सम्बन्धित गैरसरकारी सस्था दर्ता तथा नविकरणको लागि आवश्यक डकुमेन्ट
(दफा (३२) को उपदफा (१)(२) संग सम्बन्धित)

१. निवेदन/ फारम
२. कम्पनी दर्ता/संस्था दर्ताको प्रमाणित प्रतिलिपि
३. संस्था/कम्पनीको विधान/प्रवन्ध पत्र, नियमावलीको प्रतिलिपि
४. स्थायी लेखा दर्ता प्रमाण-पत्रको प्रतिलिपि
५. स्थापना गर्न लागिएको सम्बन्धित वडा कार्यालयको सिफारिस पत्र
६. संस्थाले प्रदान गरिने सेवाको विवरण
७. काम गर्ने जनशक्ति सम्बन्धी विवरण
 - (क) बायोडाटा
 - (ख) शैक्षिक योग्यता, तालिमको प्रमाणित प्रतिलिपि
 - (ग) प्राविधिक कर्मचारीहरूले सम्बन्धित काउन्सिलको दर्ता प्रमाण-पत्रको प्रतिलिपि
 - (घ) नागरिकता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि
 - (ङ) जनशक्तिहरूको काम गर्ने समय (पार्ट टाइम/फूल टाइम किटान गर्नुपर्नेछ)
 - (च) मञ्जुरीनामा/कबुलियतनामा
८. औजार उपकरणको विवरण तथा स्रोत
९. सम्पूर्ण सेवा शुल्क विवरण
१०. भौतिकपूर्वाधार तथा सामग्रीको विवरण
११. सस्थाको आर्थिक नियमावली
१२. घर/कोठा बहालमा लिई सञ्चालन गर्ने भए घर बहाल सम्भौता-पत्र
१५. संस्थाको चल अचल सम्पत्ति विवरण तथा वित्तीय स्रोत
१६. सस्थाको क्रियाकलाप अनुसारको वार्षिक वजेट तथा कार्यक्रम
१६. संस्थाको कार्य योजना (Scheme)
१७. कर चुक्ता प्रमाण पत्र (लागू हुने अवस्थामा मात्र)
१८. लेखापरीक्षण प्रतिवेदन
१९. वडापत्रको नमूना
२०. रु. ५ को हुलाक टिकट

अनुसुचि १०
सेवा शुल्क निर्धारण समिति
(दफा ३७ को उपदफा (१)संग सम्बन्धित)

- १.नगर स्तरिय स्वास्थ्य समितिले तोकेको सदस्य – अध्यक्ष
- २.स्वास्थ्य तथा सामाजिक महाशाखा प्रमुख – सदस्य
- ३.कार्यपालिका सदस्य मध्येवाट नगर प्रमुख द्वारा मनोनित १ जना – सदस्य
- ४.नगरपालिकामा रहेका अधिकृत स्तरका प्रशासनिक कर्मचारी मध्ये प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत द्वारा मनोनित १ जना– सदस्य
५. आयुर्वेद कविराज / व.क.नि. –सदस्य
- ६.प्रतिनिधि उद्योग वाणिज्य संघ – सदस्य
- ७.प्रतिनिधि गैरसरकारी महासंघ – सदस्य
- ८.प्रतिनिधि उपभोक्ता महासंघ – सदस्य
९. संचालनमा रहेका स्वास्थ्य संस्था मध्ये समिति द्वारा मनोनित २ जना सदस्य– सदस्य
१०. स्वास्थ्य संयोजक/जनस्वास्थ्यशाखा प्रमुख –सदस्य सचिव

नोट : सेवा शुल्क निर्धारण समितिको पहिलो बैठक नगर प्रमुख तथा प्रमुख प्रशासकिय प्रमुखको उपस्थितिमा बैठक बसि मनोनित सदस्यहरुको निर्णय गरिने छ ।

अनुसूचि ११

स्वास्थ्य संस्थावाट प्रदान गरिने सेवाको विरामीको वडापत्रको ढाँचा
दफा (४)को उपदफा (१) को वुदा (ट) संग सम्बन्धित

सि.नं	शाखा	प्रदान गरिने सेवाको विवरण	प्रक्रिया	दस्तुर	लाग्ने समय	संपर्क व्यक्ति	गुनासो सुन्ने अधिकारी

अनुसुचि १२

स्वास्थ्य संस्थामा सेवा प्रदान गर्ने चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीको विवरण ढाँचा

दफा (४) उपदफा (१) संग सम्बन्धित

क्र.सं	स्वास्थ्यकर्मीको नाम	पद	उपलब्ध हुने समय	कैफियत

.....
प्रमाणीकरण गर्ने
(मञ्जु भण्डारी सुवेदी)
कार्यवाहक प्रमुख
मिति:-२०७६/०४/२९